

CESEDİN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA KULLANILMASI AMACIYLA VASİYETİ: ANATOMİ SÖZLEŞMESİ

WILL OF USING THE DEAD BODY FOR SCIENTIFIC RESEARCH: ANATOMY CONTRACT

Araştırma Makalesi

Hakkı Mert DOĞU*

ÖZ

Anatomi sözleşmesi kişinin, ölümünden sonra cesedinin bilimsel araştırmalarda kullanılmak üzere bir kuruma bırakılmasını vasiyet etmesidir. Yasal düzenlemelere bakıldığında anatomi sözleşmesinin sadece ölüme bağlı tasarruflardan vasiyetname ile yapılabileceği sonucu çıkıyor olsa da miras sözleşmesiyle de yapılması mümkündür. *Anatomi sözleşmesi*, ölüme bağlı tasarrufta bulunan kişinin cesedinin, bilimsel inceleme ve araştırmalarda kullanılması için bilimsel araştırma merkezine bırakılmasına verilen genel bir addır. Çalışmada anatomi sözleşmesi bütün yönleriyle incelenmektedir. Bu kapsamda anatomi sözleşmesinin tanımı, anatomi sözleşmesi yapma ehliyeti ile sözleşmenin şekline ilişkin bilgiler verilmektedir. Ayrıca anatomi sözleşmesinin sona ermesi ile yabancıların Türkiye’de Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun hükümleri de dikkate alınarak anatomi sözleşmesi yapıp yapmayacakları üzerinde durulmaktadır. Anatomi sözleşmesine ilişkin değerlendirmelerde bulunurken 2238 Sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun’daki düzenlemeler ile İnsan Cesedi Üzerinde Bilimsel Araştırma Yapılmasına İlişkin Yönetmelik hükümleri de dikkate alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anatomi Sözleşme, Vasiyetname, Ölüme Bağlı Tasarruf, Miras Sözleşmesi, Mirasbırakan

ABSTRACT

The anatomy contract is the will of the person to leave his body after death to an institution for use in scientific research. When we look at the legal regulations, it is possible to conclude that the anatomy contract can only be made with a testament from the dispositions related to death, but it can also be done with an inheritance contract. Anatomy contract is a general name given to leaving the corpse of the deceased person to the scientific research center for use in scientific examination and research. Anatomy contract is examined in this article. In this context definition of anatomy contract, ability to make anatomy contract, form about the contract are given. In addition, with the termination of the anatomy convention, it has been focused on whether foreigners will make an anatomy contract in Turkey, taking into account the provisions of International Private Law and Procedural Law. While

DOI: 10.32957/hacettepehdf.1159382

Makalenin Geliş Tarihi:08.08.2022

Makalenin Kabul Tarihi : 07.10.2022

*Dr. Öğr. Üyesi, KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Ana Bilim Dalı.

E-posta: mert.dogu@karatay.edu.tr

ORCID: orcid.org/0000-0003-4695-9623

Bu makale Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

evaluating the anatomy contract, the regulations in the Law No. 2238 on Removal, Storage, Vaccination and Transplantation of Organs and Tissues and the provisions of the Regulation on Scientific Research on Human Corpses are also taken into consideration.

Keywords: Anatomy Contract, Testament, Testamentary Disposition, Inheritance Contract, Testator

GİRİŞ

Ölüm, canlı varlıkların bu dünyadaki hayatlarının son bulmasıdır. Hukuki açıdan ölüm ise kişiliği sona erdiren hallerden bir tanesidir. Ölümün gerçekleşmesiyle birlikte kişinin cesedinin ne olacağı sorusu akla gelmektedir. Dini inançlar ve gelenekler doğrultusunda cesede ilişkin defin işlemlerinin gerçekleştirilmesi herkesçe bilinen ve çoğunlukla uygulanan bir durumdur. Bununla birlikte cesedin defin işleminin hemen gerçekleşmeyip onun bilimsel araştırmalarda kullanılmak üzere ilgili yükseköğretim kurumlarına verilmesi de söz konusu olabilir.

Kişinin yapacağı bir vasiyetle birlikte ölümünden sonra cesedinin bilimsel araştırmalarda kullanılmasını sağlaması mümkündür. Buna “*anatomi sözleşmesi*” adı verilmektedir. Anatomi sözleşmesiyle kişi, ölümünden sonra cesedinin ne olacağına ilişkin bir belirleme yapabilmekle birlikte; belirli şartların varlığı halinde kişinin yakınları da cesedin bilimsel araştırmalarda kullanılmasına izin verebilmektedir.

Anatomi sözleşmesinin konusunu vasiyet edilen cesetler oluşturabildiği gibi sahipsiz cesetler de koşulların gerçekleşmesiyle kadavra olarak kullanılabilir. Anatomi sözleşmesinin yapılması ya da yapılmaya teşvik edilmesi, özellikle tıp eğitimi alan kişiler açısından son derece önemlidir. Tıp eğitiminde teorik bilginin yanında pratik bilgi de önemli bir yere sahip olmakta; anatomi derslerinde insan vücudunun incelikleri görsel olarak ortaya koyulmaktadır. Öğrencilerin insan anatomisine ilişkin her durumu bizzat görebilmeleri için, insan vücudu üzerinde bazı çalışmalar yapmaları gerekir. Bu ve benzeri çalışmaların yapılabilmesi, ancak ölü bir bedenle söz konusu olabilmektedir.

Çalışmada anatomi sözleşmesi tüm ayrıntılarıyla incelenmiş; kurulmasından sona ermesine kadar geçen her evre ayrı ayrı ele alınmıştır. Çalışmanın kapsamının geniş tutulmasındaki en önemli amaç, -özellikle ülkemizde cesedin bilimsel inceleme ve araştırmalarda kullanılması amacıyla bırakılması oranının az olması ve bundan da hareketle- böyle bir uygulamanın olduğunu göstermek ve bu uygulamanın hukuki temellerinin varlığına işaret etmektir.

I. ANATOMİ SÖZLEŞMESİ

A. Ölüm Kavramı, Ölüm Anının Tespiti ve Cesedin Hukuki Niteliği

1. Ölüm Kavramı ve Ölüm Anının Tespiti

Ölüm, özellikle insanlar ve hayvanlar açısından kullanılan bir ifade olmakla birlikte canlı bir organizmanın geri döndürülmesi mümkün olmayacak şekilde ortadan kalkarak son bulmasını ifade etmektedir¹. Hukuki anlamda ölüm ise kişiliği sona erdiren bir sebep olarak ortaya çıkmaktadır². Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 28. maddesinin 1. fıkrasında da “*Kişilik, ... ölümle sona erer.*” düzenlemesi yer almaktadır³.

Ölüm olayında hukuki olarak önemli olan husus, ölüm anının tespiti. Ölüm anının tespitine ilişkin Türk Hukuku'nda herhangi bir yasal düzenleme bulunmamakla birlikte 2230 Sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun'un⁴ 11. maddesinde ölümün kimler tarafından ne şekilde saptanacağı belirtilmektedir⁵.

Ölüm anının tespitinde ve saptanmasında doktrinde başlıca iki görüşten bahsedilmektedir. Ölüm anının tespiti açısından ilk görüş biyolojik ölüm görüşü; ikinci görüş ise beyin ölümü görüşüdür.

Biyolojik ölüm görüşünde kişinin ölmüş olarak kabul edilebilmesi için yaşamsal işlevlerin tamamının sona ermesi gerekmektedir. Son nefesin verilmesi ve son kalp atışının

¹ Bkz., STEIGLEDER, Klaus, “Der Tod des Menschen als komplexes Phänomen – Die Unterscheidung von Todesbegriffen und ihre moralische Relevanz”, **Hirntod und Organtransplantation**, de Gruyter, New York, 1998, (s. 57-63), s. 60; HUBMANN, Heinrich, **Das Persönlichkeitsrecht**, 2. Aufl, Böhlau Verlag, Köln, 1967, s. 340-341.

² HAUSHEER, Heinz/AEBI-MULLER, Regina E., **Das personenrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches**, Stämpfli Verlag AG, 3. Aufl., Bern, 2012, s. 21; GUTZWILLER, Max, **Schweizerisches Privatrecht, Zweiter Band-Einleitung und Personenrecht**, Verlag von Helbing & Lichtenhahn, Basel und Stuttgart 1967, s. 302 BUCHER, Andreas, **Natürliche Personen und Persönlichkeitsschutz**, 4. Aufl., Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2009, Rn. 212, s. 48; LARENZ, Karl/WOLF, Manfred, **Allgemeiner Teil Des Bürgerlichen Rechts**, 9. Aufl., Verlag C.H. Beck, München 2004, s. 108; BRÜCKNER, Christian, **Das Personenrecht des ZGB**, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich, 2000, s. 26; EGGGER, August, **İsviçre Medeni Kanunu Şerhi, Giriş ve Kişinin Hukuku (Md. 1-10)**, Çev: Vof Çernis, Yeni Cezaevi Basımevi, Ankara, 1947, s. 341; SAYMEN, Ferit H., **Türk Medenî Hukuku-Cilt II Şahsın Hukuku**, İstanbul, 1948, s. 34; VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, **Türk Medenî Hukuku Cilt I-Cüz 2-Şahsın Hukuku**, 6. Baskı, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1963, s. 143; HELVACI, Serap, **Gerçek Kişiler**, 8. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 32; BELGESAY, Mustafa Reşit, **Türk Kanunu Medenisi Şerhi I, Umumî Esaslar Şahsın Hukuku**, M. Sadık Kağıtçı Matbaası, İstanbul, 1945, s. 149; ÖZSUNAY, Ergun, **Gerçek Kişilerin Hukukî Durumu**, 3. Baskı, Sulhi Garam Matbaası, İstanbul, 1977, s. 221; ARPACI, Abdülkadir, **Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler)**, 2. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000, s. 183.

³ İsviçre Medeni Kanunu'nun 31. maddesinde de benzer düzenleme yer almaktadır.

ZGB Art. 31 Abs. 1: “*Die Persönlichkeit beginnt mit dem Leben nach der vollendeten Geburt und endet mit dem Tode.*”

⁴ RG, 29 Mayıs 1979, Sayı 16655.

Bundan sonra 2238 Sayılı Kanun şeklinde ifade edilecektir.

⁵ Bkz., ÖZEL, Çağlar, “Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi ve Ceset Üzerindeki Hakka İlişkin Bazı Düşünceler”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2002, Cilt: 51, Sayı: 1, (s. 43-77), s. 48.

gerçekleşmesiyle artık kişi ölmüş kabul edilir⁶. Biyolojik ölüm görüşü, ölüm anının tam olarak tespit edilebilmesi açısından yeterli ve gerekli kıstasları içermediği için özellikle tıp alanında kabul görmemektedir⁷. Örneğin kişinin nefes ve kalp atışları durmuş olsa bile belirli bir zaman zarfında gerekli müdahalelerle kişinin hayata döndürülmesi imkânı vardır. Bu sebepten dolayı biyolojik ölüm görüşünden hareketle ilgili anda kişinin tam anlamıyla ölmüş kabul edilmesi mümkün gözükmemektedir. Ancak tüm müdahalelere rağmen kişi hayata döndürülemediyse, işte o zaman hukuki anlamda da ölüm ve ölüme bağlı sonuçlar ortaya çıkmaya başlar.

Beyin ölümü görüşünde ise, beyin fonksiyonlarını kaybetmediği sürece kalp ve solunum, yapılacak müdahalelerle normale dönebileceği için ancak beyin işlevini tamamen kaybetmesi durumunda ölümün meydana geleceği kabul edilmektedir⁸. Beyin ölümüyle hukuki anlamda ölüm olayı gerçekleşmekte ve beyin ölümü görüşü kabul görmektedir⁹. Nitekim Organ ve Doku Nakli Hizmetleri Yönetmeliği'nin¹⁰ ilgili düzenlemelerinde beyin ölümü tanısına ilişkin kriterle ve ölçütler açık bir şekilde sayılmış; beyin ölümü gerçekleşen kişiden organ ve doku nakli yapılabileceği kabul edilmiştir¹¹. Beyin ölümü ile bitkisel hayat kavramları aynıymış gibi bir izlenim oluştursa da bu iki kavram birbirinden farklıdır. Bitkisel hayattaki bir kişi, herhangi bir makineye bağlanmaksızın solunumuna kendisi devam edebilirken; beyin ölümü hâlinde kişinin solunum fonksiyonları destek makineleriyle sağlanabilmektedir¹².

2. Cesedin Hukuki Niteliği

Ölümün gerçekleşmesiyle insan vücudu ceset veya kadavra olarak adlandırılır¹³. Cesedin hukuki niteliği tartışmalıdır ve geçmişten günümüze cesedin hukuki niteliğine ilişkin

⁶ Bkz., PETEK, Hasan, **Kişilik Değerlerinin Ölümden Sonra Korunması**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 35; AKSOY DURSUN, Sanem, **Eşya Kavramı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 160; OKTAY ÖZDEMİR, Saibe, “Ölüm Anının Belirlenmesi ve Beyin Ölümü ile Ölüm Anı Arasındaki Sürece İlişkin Hukuki Durum”, **Necla Giritlioğlu'na Armağan**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, (s. 443-461), s. 449; ARPACI, **2000**, s. 184; ÖZEL, **2002**, s. 48-49.

⁷ ÖZEL, **2002**, s. 49.

⁸ PETEK, **2015**, s. 36; OKTAY ÖZDEMİR, **2020**, s. 449; ÖZEL, **2002**, s. 50; HELVACI, 2017, s. 33.

⁹ Bkz., BITON SERDAROĞLU, Erika, “Ölüden Organ Nakli-Ölüm Anının Tespitinin Önemi-Ölen Kişinin Vücut Parçaları Üzerinde Tasarruf ve Naaş Üzerinde Hakka İlişkin Bazı Düşünceler”, **Legal Hukuk Dergisi**, Yıl: 2018, Cilt: 16, Sayı: 182, (s. 663-694), s. 672; KARAUZ, Ağâh Kürşat, “Kişilik Hakkı Bağlamında Cesedin Defnedileceği Yere Kim Karar Verir?”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2018, Cilt: 9, Sayı: 1, (s. 349-369), s. 353-354; ÖZEL, **2002**, s. 56.

¹⁰ RG, 1 Şubat 2012, Sayı 28191.

¹¹ Konuya ilişkin ayrıca bkz., DOĞAN, Murat/OKUR, Sinan, “Cesedin Bilimsel İnceleme ve Araştırmalarda Faydalanılmak Üzere Vasiyet Edilmesi”, **IV. Uluslararası Tıp Hukuku Kongresi Bildiri Kitabı Cilt-I**, Ed. Hakan Hakeri/Cahid Doğan, Aristo Yayınevi, İstanbul, 2021, (s. 197-219), s. 212.

¹² Bkz., KAPTANOĞLU, Ayşegül Yıldırım, “Organ Nakli; Uygulama ve Sorunlar”, **Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Uluslararası II. Sağlık Hukuku Sempozyumu (13-14 Kasım 2009)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, (s. 223-229), s. 226.

¹³ Bkz., ÖZBİLEN, Arif Barış, **İnsan Kökenli Biyolojik Maddelere İlişkin Hukukî İşlemler**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011, s. 37.

farklı görüşler ileri sürülmüştür. Cesedi, eşya olarak kabul eden görüşün yanı sıra onun hukuken eşya olarak nitelendirilmesine karşı çıkan görüş de bulunmaktadır.

Cesedi eşya olarak kabul eden görüşe göre, ceset eşyanın bütün unsurlarını taşımaktadır ve bu sebepten dolayı eşya olarak kabul edilmelidir¹⁴. Alman doktrinindeki hâkim görüş de cesedi eşya olarak kabul etmektedir¹⁵. Cesedin eşya olarak sayılması durumunda, bu cesedin kimin mülkiyetinde olacağı sorusu akla gelmektedir. Cesedi eşya olarak kabul eden görüş sahiplerinden bazıları miras mülkiyeti adı verilen görüşü benimsenmekte ve cesedin mülkiyetinin, mirasçılara geçeceğini belirtmektedirler¹⁶. Diğerleri ise ölümlerle birlikte cesedin, sahipsiz bir eşyaya dönüştüğünü ve mülkiyetinin, mirasçılar tarafından sahiplenme suretiyle kazanıldığını ileri sürmektedirler¹⁷.

Doktrindeki diğer görüş cesedi eşya olarak kabul etmemektedir¹⁸. Cesedi eşya olarak kabul etmeyen görüş, kişilik bakiyesi ve cesedin kendine has bir varlık olduğu yönünde kendi içerisinde ikili bir ayrıma gitmek suretiyle durumu açıklamaktadır. Kişilik bakiyesi görüşünde ölen kişinin bazı kişilik hakları ölümden sonraya etkili olacak şekilde devam etmekte ve ölenin yakınları bu hakların ihlali halinde manevi tazminat davası açabilmektedir¹⁹. Cesedin kendine has bir varlık olarak kabul eden görüş sahipleri ise cesedin kendine özgü bir hukuki duruma sahip olduğunu belirtmektedirler²⁰.

Türk doktrininde ceset, eşya sayılmamakla²¹ birlikte anatomi sözleşmesinde olduğu gibi bazı durumlarda gerek kişinin kendisi gerekse yakınlarının ceset üzerinde birtakım hakları söz konusu olmaktadır. Bu açıdan cesedin hukuki niteliği eşya olarak kabul edilmemekle birlikte, “eşyaya” yaklaştığı söylenebilir. Ayrıca ceset üzerindeki hak bir mülkiyet hakkı olmayıp;

¹⁴ Bkz., ÜNAL, Mehmet/BAŞPINAR, Veysel, **Şekli Eşya Hukuku**, 7. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2015, s. 18.

¹⁵ Bkz., PALANDT, Otto, **Bürgerliches Gesetzbuch**, 76. Aufl., C.H. Beck, München, 2017, Rn. 11, s. 69; AKSOY DURSUN, **2012**, s. 164, dp. 97.

¹⁶ Bkz., MEIER-HAYOZ, Arthur, **Berner Kommentar, Band IV: Sachenrecht, 1. Abteilung-Das Eigentum 1. Teilband-Systematischer Teil und Allgemeine Bestimmungen Art. 641-654 ZGB**, Verlag Stämpfli & Cie AG, Bern, 1981, Rn. 134, s. 73; ATABEK, Reşat, “İnsan Vücudu Üzerinde Tasarruflar”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Yıl: 1935, Cilt: 1, Sayı: 2, (s. 188-195), s. 193. Ayrıca bkz., KÄLIN, Oliver, **Der Sachbegriff im schweizerischen ZGB**, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich, 2002, s. 64 vd.

¹⁷ Ayrıca bkz., SİRMEN, A. Lâle, **Eşya Hukuku**, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 10; KÄLIN, **2002**, s. 70 vd.; PALANDT, **2017**, Rn. 11, s. 69.

¹⁸ Bkz., SCHMID, Jörg/HURLIMANN-KAUP, Bettina, **Sachenrecht**, 2. Aufl., Schulthess Juristische Medien AG, Zürich, 2003, Rn. 5, s. 2.

¹⁹ Bkz., HUBMANN, **1967**, s. 339; AKSOY DURSUN, **2012**, s. 161-162.

²⁰ Bkz., AKINCI, Şahin, **Türk Özel Hukukunda İnsan Kökenli Biyolojik Madde (Organ-Doku) Nakli Kavramı ve Bundan Doğan Hukuki Sorumluluk**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s. 153. Ayrıca bkz., AKINTÜRK, Turgut, **Eşya Hukuku**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2009, s. 28.

²¹ Bkz., ANTALYA, O. Gökhan/TOPUZ, Murat, **Medeni Hukuk**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 133; ÖZSUNAY, **1977**, s. 221; AKINCI, **1996**, s. 152 vd.

ölenin yakınlarının kişilik haklarının etrafında şekillenen bir kişilik hakkıdır²². Cesedin hukuki niteliği açısından kanaatimizce onun bir eşya olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Ceset, kendine özgü ve ölümden sonra birtakım haklarının korunması ihtiyacına sahip bir varlık olarak kabul edilmelidir. Nitekim anatomi sözleşmesi kapsamında yapılacak bilimsel çalışmalarda da bir ölüye gösterilmesi gereken azami saygı gösterilmelidir (İnsan Cesedi Üzerinde Bilimsel Araştırma Yapılmasına İlişkin Yönetmelik²³ Md. 7). İnsan cesedine saygı gösterilmesi hususunda toplumda fikir birliği bulunmakta; ahlaki, dini ve kültürel sebep ve düşüncelerle de ceset, saygı gösterilmesi gereken bir konuma yerleştirilmektedir²⁴. İnsanın, cesedine karşı saygı gösterileceğini bilmesi ve buna inanması, insan onurunun sağlanmasının bir gereği olarak da değerlendirilebilecektir²⁵.

B. Bilimsel Araştırmalarda Kadavra İhtiyacı ve Anatomi Sözleşmesi

1. Kadavra İhtiyacı

Bilimsel çalışmaların devam edebilmesi ve buna bağlı olarak tıp biliminin gelişebilmesi için insan vücudu üzerinde bazı inceleme ve araştırmaların yapılması gerekmektedir. İnsan yaşarken onun vücudu üzerinde birtakım incelemeler yapılabilmesi için buna açık biçimde rıza gösterilmelidir. Ancak bu rızanın TMK'nin 23. maddesindeki düzenlemeye aykırılık oluşturmaması gerekir. Bunun yanı sıra insan öldükten sonra da onun vücudu üzerinden araştırmalar yapılması mümkündür²⁶.

İnsan anatomisi karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu yapının daha net anlaşılabilmesi için özellikle tıp eğitimi sırasında kadavra üzerinde incelemeler yapılmalıdır. Kadavra, ölü insan ya da hayvan vücudu olup üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmektedir²⁷. Ancak kadavra temini dini ve toplumsal düşüncelerin de etkisiyle kolay olamamaktadır. Kadavranın yurtiçinden ve belirli şartların varlığı halinde de yurt dışından sağlanması söz konusudur.

2. Kadavranın Temin Edilme Yolları

a. Kadavranın Yurt Dışından Temin Edilmesi

2238 Sayılı Kanun'un 14. maddesinin 6. fıkrasına göre belirli şartların varlığı halinde kadavra ihtiyacının yurt dışından sağlanması mümkündür²⁸. Maddeye göre yurt dışından

²² Bkz., ÖZSUNAY, 1977, s. 221; AKINCI, 1996, s. 153.

²³ Bundan sonra Yönetmelik şeklinde ifade edilecektir.

²⁴ Bkz., PETEK, 2015, s. 109.

²⁵ Bkz., PETEK, 2015, s. 109.

²⁶ Bkz., DOĞAN/OKUR, 2021, s. 200.

²⁷ Bkz., DOĞAN/OKUR, 2021, s. 200.

²⁸ **2238 Sayılı Kanun Madde 14/6:** "Tıp eğitimi için gerekli olan kadavranın yurt içinden yeteri kadar temin edilememesi hâlinde, kadavra veya kadavra parçası, soykırım ve insanlığa karşı işlenmiş suçlar yoluyla ölmüş kimselerden temin edilmemiş olması kaydı ile yurt dışından temin edilebilir. Kadavra veya kadavra

kadavra temin edilebilmesi için ilk şart, kadavranın yurtiçinden yeterince sağlanamamasıdır. Sosyolojik ya da dini düşüncelerden hareketle ülkemizde kadavranın bir kuruma bırakılmasının olumsuz karşılandığı söylenebilir²⁹. Bu sebepten dolayı da yurtiçinden kadavra ihtiyacı yeteri ölçüde karşılanamamakta; yurt dışından ise çok yüksek fiyatlarla kadavralar getirilmektedir.

Yurt dışından kadavra temini açısından ikinci şart, söz konusu kadavranın soykırım ve insanlığa karşı işlenmiş suçlar yoluyla ölmüş kimselerden temin edilmemiş olmasıdır. Burada kanun koyucu olumsuz bir şart getirmiş olup soykırım ya da insanlığa karşı işlenmiş bir suç sebebiyle ölen kişilerin cesetlerinin kadavra olarak kullanılmasına izin vermemektedir (2238 Sayılı Kanun Md. 14/6). Kanun koyucu burada kadavra olarak yurtdışından getirilmesi istenen ceset ya da cesetlere dair ölüm olayının soykırım veya insanlığa karşı işlenmiş bir suç sonucu gerçekleşmemiş olmasını açıkça aramaktadır. Kanaatimizce bunların tespiti (şayet bir mahkeme kararı yoksa) zor olmakla birlikte söz konusu suçların bir grubun tamamı veya bir kısmını birtakım saiklerle (siyasal, felsefi, irki veya dini) ortadan kaldırma amacı taşıması, kanun koyucunun bu tür suçlar neticesinde ölen kişilerin kadavra olarak kullanılmasını uygun görmemesi sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Yurt dışından kadavra temininde iki şartın sağlanmasının yanı sıra yurt dışından kadavra temin edecek kişi veya kuruluşların yetkilendirilmesine dair usul ve esaslar da Sağlık Bakanlığınca belirlenmektedir (2238 Sayılı Kanun Md. 14/6). Örneğin yurt dışından kadavra temininde ilgili işlemlerin yapılabilmesi için izin veya onay verilmesi ya da temin açısından prosedürel yazışmaların yapılabilmesi için gerekli hususların belirlenmesi bu kapsamda değerlendirilebilir. Yurt dışından kadavra temini maliyetli olmakla birlikte yurtiçindeki teminden daha kolay gerçekleştirilmektedir³⁰.

b. Kadavranın Yurtiçinden Temin Edilmesi

Kadavranın yurtiçinde temin edilmesi, ülke sınırları içerisinde ölmüş olan insanların ölmeden önce kendilerinin ya da yakınlarının bu konudaki prosedürleri yerine getirmeleri şartıyla bilimsel araştırmalarda kullanılmak üzere sağlanmasıdır. Bunun hukuki kaynağı, yurtdışından kadavra temininde olduğu gibi 2238 Sayılı Kanun'dur. 2238 Sayılı Kanun'un 14. maddesinin 1. ve 5. fıkralarında bu konuya açıkça temas edilmektedir.

parçası temini ile yurt dışından kadavra temin edecek kişi veya kuruluşların yetkilendirilmesine dair usul ve esaslar Sağlık Bakanlığınca belirlenir."

²⁹ "Son yaptığımız bir ankete göre anatomistler arasında bile öldükten sonra kendini kadavra olarak bağışlayanların sayısı oldukça az çıktı. Ankete katılan anatomistlerin yüzde 30'u öldükten sonra kendini kadavra olarak bağışlayabileceğini belirtirken, yüzde 70'i ise bu konuda henüz hazır olmadıklarını bildirdi." Bkz., <https://www.medikalakademi.com.tr/uclkemizdeki-yillik-kadavra-ihtiyaci-500-civarinda-ancak-bagis-az/>, (erişim tarihi: 22.07.2022).

³⁰ Bkz., DOĞAN/OKUR, 2021, s. 201.

Yurtiçinden kadavra temin edilebilmesi 2238 Sayılı Kanun'a göre kişinin ölümünden önce yapacağı bir ölüme bağlı tasarrufla ya da yakınlarının ölümünden sonra vücudun bilimsel araştırmalarda kullanılmasına izin vermesiyle söz konusu olmaktadır. 2238 Sayılı Kanun'un 14. maddesinin 5. fıkrasında ise kimsenin sahip çıkmadığı -sahipsiz- cesetler için kadavra temini prosedürü düzenlenmiştir.

3. Anatomi Sözleşmesinin Tanımı ve Hukuki Niteliği

a. Genel Olarak

Herkes, ölümünden sonra cesedi ile ilgili olarak, cesedinin ne olacağını belirleme yetkisine sahiptir. Cesedinin gömülmesi, gömülecek yerine neresi olacağı³¹, cenaze merasiminin ne şekilde yapılacağı vb. hallerin yapılacak bir ölüme bağlı tasarrufla birlikte belirtilmesi mümkündür.

Cesedin ölümünden sonra ne olacağına ilişkin belirlemelerden bir tanesi de cesedin bilimsel araştırmalarda kullanılmasıdır³². Bilimsel araştırmalarda kadavra kullanılması ve kadavra üzerinde birtakım incelemelerde bulunulması son derece önemlidir. Aslında klasik kişilik hakkı görüşü dikkate alındığında ceset üzerinde herhangi bir tasarrufla bulunmak mümkün değildir³³. Ancak modern eğilimlerle birlikte son zamanlarda kamu düzeni ve ahlâk kurallarının sınırları aşılmadığı sürece böyle bir belirlemenin yapılması sorun doğurmayacağı görüşü ağırlık kazanmaktadır³⁴. Öte yandan cesedin bilimsel araştırmalar için vasiyet ediliyor olması ücret karşılığında yapılmamakta olup aksi halde söz konusu durum ahlaka ve adaba aykırı olduğundan dolayı hükümsüz sayılmalıdır³⁵.

b. Anatomi Sözleşmesinin Tanımı

Anatomi sözleşmesi, bir kişinin henüz hayatta iken, cesedini öldükten sonra bir kuruma bilimsel araştırma yapılması için vasiyet etmesidir³⁶. 2238 Sayılı Kanun'un 14. maddesinin 1.

³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz., HUBMANN, 1967, s. 342; AKINCI, 1995, s. 439; KARAUZ, 2018, s. 357 vd.

³² Bkz., PETEK, 2015, s. 233; AKKANAT, Halil, **Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 84; ZEVKLİLER, Aydın, **Kişiler Hukuku-Gerçek Kişiler**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1981, s. 276; AKİPEK, Jale G., **Türk Medenî Hukuku, Birinci Cilt Başlangıç Hükümleri-Şahsın Hukuku, İkinci Cüz Şahsın Hukuku**, İstiklâl Matbaası, Ankara, 1961, s. 17; ÖZTAN, Bilge, **Şahsın Hukuku-Hakiki Şahıslar**, 10. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001, s. 25; HELVACI, Serap, **Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001, s. 58; KILIÇOĞLU, Ahmet, "Organ ve Doku Alınmasının Hukuksal Yönleri", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl: 1991/2, (s. 246-265), s. 262; ÖZEL, 2002, s. 65.

³³ FORKEL, Hans, "İnsan Vücudunun Parçaları Üzerinde Hukuki Tasarruflar", Çev: Enis Açar, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 1976, Sayı: 3, (s. 404-408), s. 405; ÖZEL, 2002, s. 65.

³⁴ ATAAY, Aytekin, "Vücut (Beden) ve Cesed Üzerindeki Haklar", **Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 1996/20, (s. 25-29), s. 28; MEIER-HAYOZ, 1981, Rn. 134, s. 73; HUBMANN, 1967, s. 342; ÖZBİLEN, 2011, s. 38; ÖZTAN, 2001, s. 25.

³⁵ Bkz., PRÜTTING, Hanns, **Sachenrecht**, 37. Aufl., C.H. Beck, Köln, 2020, Rn. 5, s. 5; HUBMANN, 1967, s. 345; ATABEK, 1935, s. 194; ZEVKLİLER, 1981, s. 276; EGGER, 1947, s. 342; HELVACI, 2001, s. 58.

³⁶ AYİTER, Nuşin, "Şahsiyet Hakları Açısından Organ Nakli", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:1968, Cilt: 25, Sayı: 1-2, (s. 137-144), s. 143; DURAL, Mustafa, **Türk Medenî Hukukunda**

fikrasındaki, “Bir kimse sağlığında vücutunun tamamını veya organ ve dokularını, tedavi, teşhis ve bilimsel amaçlar için bıraktığını resmi veya yazılı bir vasiyetle belirtmemiş...” ifadesinden bir kimsenin sağlığında yapacağı vasiyetname ile birlikte vücutunun tamamını ya da organ veya dokularını bilimsel amaçlar için bırakabileceği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde 14. maddenin 5. fıkrasındaki, “...ayrıca vücutunu ölümden sonra inceleme ve araştırma faaliyetlerinde faydalanılmak üzere vasiyet edenlerle...” ifadesinden de yine benzer bir anlam ve sonuç çıkmaktadır.

Anatomi sözleşmesiyle ölümden sonra bedenin bir araştırma kurumuna bırakılması, kişinin sağlığında buna rıza göstermesine bağlıdır. Anayasa’nın 17. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenlemeden hareketle de ölümden sonra bedenin, bilimsel araştırmalara tabi tutulabilmesi için ilgili kişinin rızası gerekmektedir³⁷.

c. Anatomi Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Anatomi sözleşmesinde bir kişi, ölümünden sonra bedeninin bilimsel araştırmalarda kullanılması için izin vermektedir. Her ne kadar, buna anatomi “sözleşmesi” denilmiş olsa da 2238 Sayılı Kanun ve Yönetmeliğin lafzı dikkate alındığında aslında bir sözleşme niteliği taşımadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü sözleşmeden bahsedilebilmesi için, TBK’nin 1. maddesinde de belirtildiği gibi, tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarını açıklamaları gerekmektedir. Oysaki anatomi sözleşmesinde -kişi, ölümünden önce- bilimsel araştırmalarda kullanılabilmesi için cesedini vasiyet etmektedir. Vasiyetname tek taraflı bir hukuki işlemdir ve tek taraflı hukuki işlemlerde, taraflardan sadece birinin iradesini açıklaması hukuki işlemin doğması için yeterlidir³⁸. Başka bir ifadeyle burada ölen kişinin sağlığında, vücutunun tıbbî veya bilimsel araştırmalar için kullanılması yönünde rıza göstermesi söz konusudur³⁹.

Gerçek Kişiler, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1987, s. 30; AYİTER, Nuşin, “Organtransplantation Als Privatrechtliches Problem”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 1975, Cilt: 32, Sayı: 1-4, (s. 173-184), s. 182; BAYRAKTAR, Köksal, “Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun”a İlişkin Düşünceler”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, Yıl: 1979, Cilt: 1, Sayı: 2, (s. 15-22), s. 19; DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan, **Türk Özel Hukuku-Kişiler Hukuku (Cilt II)**, 22. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021, s. 29; IŞIKTAÇ, Yasemin, “İnsanın Bedeni Üzerindeki Hakları”, **Dönüşen Toplum-Dönüşen Hukuk I: Metamorfoz**, Ed: Yasemin Işıktaç, Sümer Kitabevi, İstanbul, 2014, (s. 41-72), s. 68-69; ATABEK, 1935, s. 194; FORKEL, 1976, s. 405.

³⁷ Bkz., PETEK, Hasan, “İnsan Cesedi Üzerinde Bilimsel Araştırmalar Yapılması”, **Organ ve Doku Naklinde Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Sorunları I. Uluslararası Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Kongresi Bildiri Kitabı**, İstanbul, 2007, (s. 503-523) s. 507.

³⁸ Bkz., OĞUZMAN, M. Kemal/BARLAS, Nami, **Medenî Hukuk**, 27. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 167; SEROZAN, Rona, **Medeni Hukuk (Genel Bölüm/Kişiler Hukuku)**, 6. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015, s. 327; KILIÇOĞLU, Ahmet M., **Medeni Hukuk**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s. 45; ALTAŞ, Hüseyin, **Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri (TMK m. 1-7)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 138.

³⁹ KILIÇOĞLU, 2002, s. 259.

2238 Sayılı Kanun'un lafzından anatomi sözleşmesinin, sadece vasiyetnameyle yapılabileceği gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Ancak kanaatimizce vasiyet ifadesinin geniş yorumlanması gerekmektedir ve cesedinin bilimsel araştırmalarda kullanılmasını isteyen kişi ile bilimsel araştırma merkezi arasında yapılacak miras sözleşmesiyle de kişinin ölümden sonra vücudunun bilimsel araştırmalarda kullanılmasına izin vermesi mümkün olmalıdır⁴⁰. Nitekim Petek'e göre de doktrinde "anatomi sözleşmesi" şeklinde bir adlandırmaya gidildiği için buradan kişinin bir miras sözleşmesiyle cesedini bir kuruma bağışladığı anlaşılmalıdır. Vasiyetname gibi tek taraflı bir hukuki işlem ile anatomi "sözleşmesi" yapılması mümkün deđildir⁴¹. Bu noktada "anatomi sözleşmesi"ni, hukuki müessesenin genel adı olarak kabul etmek kanaatimizce yerinde olur.

Anatomi sözleşmesinin hukuki niteliğine ilişkin olarak doktrindeki bir görüşe göre kişinin ölümden sonra cesedi üzerinde bilimsel araştırmalar yapılmasına ilişkin vasiyeti, terekenin mirasçılara geçmesiyle ilgili olmadığından maddi anlamda ölüme bağlı tasarruf sayılmaz⁴². Doktrindeki bir diğer görüşe göre ise 2238 Sayılı Kanun ve Yönetmelik'te geçen vasiyet ibaresinden hem mirasbırakanın terekesiyle ilgisi bulunmayan, parasal değerı olmayan haklarına ilişkin maddi anlamda ölüme bağlı tasarruf hem de bu tasarrufa şekil olarak en uygun düşen ölüme bağlı tasarruf türü anlařılmalıdır⁴³. Kanaatimizce cesedin bilimsel araştırmalarda kullanılması için vasiyet edilmesinde doğrudan terekeyi ilgilendiren ve parasal değerı bulunan bir hak söz konusu olmasa da ortada maddi anlamda bir ölüme bağlı tasarrufun bulunduğu kabul edilmelidir. Çünkü burada mirasbırakanın şekli anlamda ölüme bağlı tasarruflardan biri ile gerçekleştirilen vücudu üzerindeki son arzusu söz konusudur. Nitekim tereke ile ilgili olmayan bu tür işlemlere, yüklemelere ilişkin kurallar kıyasen uygulanmalıdır⁴⁴.

C. Anatomi Sözleşmesinin Konusu

1. Vasiyet Edilmiş Ceset

Vasiyet edilmiş ceset, Yönetmeliğin 3. maddesinin (c) bendinde "Sağlığında, ölümden sonra inceleme ve araştırma faaliyetlerinde faydalanılmak üzere vücûdunu bağışlayan kimselere ait ceset" olarak ifade edilmektedir. Bu düzenlemeyle birlikte kişi, yapacağı bir anatomi sözleşmesiyle cesedinin bilimsel araştırmalarda kullanılmasına rıza

⁴⁰ Aynı yönde bkz., DOĞAN/OKUR, 2021, s. 207-208.

⁴¹ Bkz., PETEK, 2007, s. 507.

⁴² Bkz., SEROZAN, Rona/ENGİN, Baki İlkey, **Miras Hukuku**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 252.

⁴³ DOĞAN/OKUR, 2021, s. 207-208.

⁴⁴ Ayrıca bkz., İNAN, Ali Naim/ERTAŞ, Petek/ALBAŞ, Hakan, **Miras Hukuku**, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 226.

gösterebilmektedir⁴⁵. Nitekim kişinin yapacağı bir anatomi sözleşmesi ile cesedinin bilimsel araştırmalarda kullanılmasını vasiyet etmesi durumu 2238 Sayılı Kanun'un 14. maddesinin 1. fıkrasında da açık bir şekilde ifade edilmektedir.

Yönetmeliğın 5. maddesinin 1. fıkrasına göre vasiyet edilen cesetler, yükseköğrenim kurumuna intikal ettiği tarihten itibaren bilimsel araştırmalara konu yapılabilir. Aynı maddenin 2. fıkrasına göre ise bilimsel araştırmalar öncelikle vasiyet edilmiş olan cesetler üzerinde yapılır. Bu açıdan anatomi sözleşmesiyle temin edilmiş cesetlere öncelik tanınmaktadır.

2. Kimsenin Sahip Çıkmadığı (Sahipsiz) Ceset

Kimsenin sahip çıkmadığı ceset (sahipsiz ceset), Yönetmeliğın 3. maddesinin (a) bendinde, *“Yataklı Tedavi Kurumlarında ölen veya bunların morglarına getirilen, adli kovuşturma ile ilgili olmayan, vücudunun bilimsel faaliyetlerde kullanılmasını engelleyen bir vasiyeti bulunmayan ve yakınlarınca alınmayan ceset”* şeklinde tanımlanmaktadır. 2238 Sayılı Kanun'un 14. maddesinin 5. fıkrasındaki *“Ayrıca vücudunu ölümden sonra inceleme ve araştırma faaliyetlerinde faydalanılmak üzere vasiyet edenlerle yataklı tedavi kurumlarında ölen veya bunların morglarına getirilen ve kimsenin sahip çıkmadığı ölü muayenesi veya otopsi işlemleri tamamlanmış cesetler aksine bir vasiyet olmadığı takdirde 6 aya kadar muhafaza edilmek ve bilimsel araştırma için kullanılmak üzere ilgili yüksek öğretim kurumlarına verilebilirler. Bu cesetlerin defın hususu dahil tabi olacakları işlemler Adalet, İçişleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarınca bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren 3 ay içinde çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”* düzenlemesinden de hareketle sahipsiz cesetlerin belirli şartlarda bilimsel araştırmalarda kullanılması imkânı olduğu söylenir.

Yönetmelikte, kimsesiz cesetlere ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Buna göre kimsesiz cesetler üzerinden bilimsel araştırmalar, ölüm tarihinden itibaren kırk beş gün süre ile istasyonlarda⁴⁶ bekletildikten ve bu istasyonlar tarafından yükseköğretim kurumlarına gönderildikten sonra yapılabilir. Kanaatimizce kimsesiz cesetlerin belli bir süre bekletilmesinin sebebi, yakınlarının çıkıp gelme ihtimalidir. Nitekim Yönetmeliğın 4. maddesinin (c) bendinde de bu duruma işaret ediliyor olup kimsesiz cesetlerin yakınları tarafından istenmesi durumunda gerekli işlemlerin yapılarak cesedin onlara verileceği belirtilmektedir.

⁴⁵ Ayrıca bkz., KALKAN, Arif, “İnsan Cesedi Üzerinde Bilimsel Araştırma Yapılması”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Organ ve Doku Naklinde Hukukî ve Cezaî Sorunlar Paneli (15 Mart 2019)**, Ed: Murat Doğan/Cahid Doğan, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, (s. 129-134), s. 130.

⁴⁶ İstasyonlardan kasıt, kimsenin sahip çıkmadığı cesetlerle vasiyet edilen cesetlerin, bilimsel araştırma için kullanılmak üzere yükseköğretim kurumlarına gönderilinceye kadar bu Yönetmelik hükümlerine göre muhafaza edildikleri ilaçlama ve muhafaza etme istasyonlarıdır.

D. Anatomi Sözleşmesinin Yapılmasından Sonra Cesetten Organ veya Doku Alınıp Alınamayacağı Sorunu

Anatomi sözleşmesinde kişi, cesedinin ölümden sonra bilimsel araştırmalarda kullanılmasını istemekte ve yaptığı işlemlerle birlikte bu duruma imkân tanımaktadır. Bu açıdan anatomi sözleşmesi yapmış olan bir kimseden organ veya doku alınıp alınamayacağı sorusu gündeme gelmektedir.

Ölümden sonra organ veya dokularının nakledilmesini isteyen kişinin, vasiyetname yapmak suretiyle bunu gerçekteştirmesi mümkündür⁴⁷. Bir başka ifadeyle Türk hukuku açısından kural olarak cesetten organ veya doku alınabilmesi için kişinin sağlığında buna izin vermiş olması ya da yakınlarıyla rızasıyla yapılmış olması gerekir⁴⁸. 2238 Sayılı Kanun'un 14. maddesinin 1. fıkrasına göre bir kimse sağlığında vücudunun tamamını veya organ ve dokularını, tedavi, teşhis ve bilimsel amaçlar için bıraktığını resmi veya yazılı bir vasiyetle belirtmemiş veya bu konudaki isteğini iki tanık huzurunda açıklamamış ise sırasıyla ölüm anında yanında bulunan eşi, reşit çocukları, ana veya babası veya kardeşlerinden birisinin; bunlar yoksa yanında bulunan herhangi bir yakınının muvafakatiyle ölüden organ veya doku alınabilir. Ayrıca 14. maddenin 2. fıkrasında da aksine bir vasiyet ibraz edilmediği sürece, kornea gibi ceset üzerinde değişiklik yapmayacak dokuların alınması da mümkündür. Ancak anatomi sözleşmesinde ceset bütün organlarıyla birlikte bir bilimsel araştırma merkezine bırakılacağı için kanaatimizce söz konusu cesetten -istisnai bazı durumlar dışında- organ veya

⁴⁷ Bkz., AKINCI, Şahin, "Organ Nakillerini Güçleştiren Hukuki Problemler ve Bazı Çözüm Önerileri", **Sağlık Hukuku Sempozyumu (Erzincan 15-16 Mayıs 2006)**, Yayına Hazırlayanlar: Cem Baygın/Metin Uçar/Yusuf Büyükkay, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, (s. 65-78), s. 70; SERT, Selin/CİHAN, Ali Hulki, **Türk Medeni Hukukunda Organ ve Doku Nakline İlişkin Bazı Hukuki Sorunlar Üzerine Bir Deneme**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2013, s. 17-18; ÖZGÜL, Mehmet Emin, **Yeni Tıbbi Yöntemlerin Hukuka Uygunluğu**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 110; ATAMER, Yeşim M., "Ölüden Organ Naklinin Beraberinde Getirdiği Bazı Hukuki Sorunlar", **Aysel Çelikel'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 1999-2000, Cilt: 19, Sayı: 1-2, (s. 115-159), s. 144; BİLGİN, A. Arif, **Hayat İçin Elzem Organların Naklinde Başlıca Hukukî Problemler ve Çözüm Yolları Üzerinde Bir Deneme**, İstanbul Barosu Mecmuası Eki, İstanbul, 1968, s. 58-59; KURT, Ekrem, "Organ Naklinde Modeller", **Uluslararası II. Sağlık Hukuku Sempozyumu (13-14 Kasım 2009)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, (s. 239-252), s. 246; KÖK, Ahmet Nezih, "Organ ve Doku Nakillerinde Yaşanılan Güçlükler", **Uluslararası II. Sağlık Hukuku Sempozyumu (13-14 Kasım 2009)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, (s. 209-222), s. 218-219; BOZOKLAR, Cemal Ata, "Organ Alma Hakkı ve Hukuk", **Uluslararası II. Sağlık Hukuku Sempozyumu (13-14 Kasım 2009)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, (s. 253-260), s. 256-257; PARLAK, Şafak, "Organ Bağışı ve Organ Naklinde Ortaya Çıkan Sorunlar", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl: 2009/83, (s. 189-222), s. 211; CİHAN, Hulki, "Ölmüş Vericiden Organ ve Doku Nakline İlişkin Hukuki Esaslar", **Beypent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2015, Cilt: 1, Sayı: 2, (s. 89-97), s. 91. Durumun insan onuru açısından değerlendirmesi için bkz., GÜRBÜZ, Nagehan, **Biyotıp Hukukunda İnsan Onuru**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 90.

⁴⁸ Ölüden organ veya doku alınmasına ilişkin görüşler ve Türk Hukuku'ndaki durum için ayrıca bkz., AKINCI, Şahin, "Türk Özel Hukuku'nda Cesetten Yapılan Organ Nakilleri ve Bu Konuda Gerçekteştirilmesi Düşünölen Yeni Düzenlemeler", **Halil Cin'e Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1995, (s. 427-448), s. 429 vd.

doku naklinin yapılması mümkün olmamalıdır. Çünkü kişi yapmış olduğu işleme ölümünden sonra cesedinin bilimsel araştırmalarda kullanılmasını istemiştir. Bu açıdan cesedin bir bütün olarak değerlendirilmesi daha uygun olur. Nitekim bilimsel faaliyetlerde bulunulabilmesi için cesedin, organlarla birlikte araştırmaya sunulması gerekliliğinden söz edilebilir.

Bazı durumlarda ise sadece anatomi sözleşmesi yapılmış olsa bile söz konusu cesetten organ veya doku naklinin gerçekteşmesi mümkün olmalıdır. Anatomi sözleşmesi yapan kimse ayrıca öldükten sonra organ veya dokularının bağışlanması da istemişse, organ veya doku bağışı gündeme gelebilir. Burada kanaatimizce cesedin bazı organları olmaksızın da bilimsel araştırmalarda kullanılabilmesi mümkünse organ veya doku bağışının yapılmasına öncelik tanınabilir. Özellikle ülkemizde organ veya doku bağışının az olduğu düşünöldüğünde bu türlü bir önceliğin tanınması mümkündür. Örneğin kadavranın bütönlüğünü bozmayan kornea nakli bu çerçevede değerlendirilebilir. Bununla birlikte kanaatimizce kişi sadece anatomi sözleşmesi yapmışsa, artık yakınlarının organ veya doku bağışında bulunmaları söz konusu olamaz.

Benzer şekilde zorunlu hâllerde cesetten, belirtilmese bile, organ veya doku naklinin gerçekteştirilmesi mümkün olmalıdır⁴⁹. Bu durum 2238 Sayılı Kanun'un 14. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenmektedir. Kaza veya doğal afetler sonucu vücudunun uğradığı ağır harabiyet nedeniyle yaşamı sona ermiş olan kişinin sağlam doku ve organları, yaşamı organ ve doku nakline bağlı olan kişilere ve naklinde ivedilik ve tıbbi zorunluluk bulunan durumlarda vasiyet ve rıza aranmaksızın organ ve doku nakli yapılabilir⁵⁰. Göröldüğü üzere kaza ya da doğal afetler sonucu ağır harabiyet sebebiyle kişinin yaşamı sona ermiş ancak buna rağmen hâlâ sağlam organ ve doku varsa, nakil bekleyen kişilere ivedilik ve tıbbi zorunluluk bulunan durumlarda herhangi bir vasiyet ve rıza aranmaksızın bu nakiller gerçekteşmektedir.

E. Anatomi Sözleşmesine Kişinin Yakınlarının İzni

Cesedin bilimsel amaçlarla kullanılmasında ilgilisi tarafından anatomi sözleşmesi yapabileceği gibi böyle bir sözleşme yapılmasa bile 2238 Sayılı Kanun'un 14. maddesinin 1. fıkrası uyarınca yakınları, şayet kişi sağlığında bu konuya ilişkin bir yasak getirmemişse, cesedin bilimsel amaçlarla kullanılmasına izin verebilir⁵¹. İlgili fıkroda izin vereceklerin, kişinin ölüm anında yanında bulunan eşi, reşit çocukları, ana veya babası veya kardeşlerinden birisi; şayet bunlar yoksa yanında bulunan herhangi bir yakınının olabileceği belirtilmiş ve iznin

⁴⁹ Ayrıca bkz., BİLGİN, 1968, s. 59 vd.

⁵⁰ Bkz., AKINCI, 1996, s. 123-124; KILIÇOğLU, 1991, s. 261-262; BAYRAKTAR, 1979, s. 20-21.

⁵¹ HURLIMANN-KAUP, Bettina/ SCHMID, Jörg, **Einleitungsartikel des ZGB und Personenrecht**, 3. Aufl., Schulthess Juristische Medien AG, Zürich, 2016, Rn. 871, s. 249; AKSOY DURSUN, 2021, s. 173; AKKANAT, 2004, s. 84; ÖZTAN, 2001, s. 26; DURAL/ÖZ, 2021, s. 29; KURT, 2011, s. 246; DOğAN/OKUR, 2021, s. 209; HELVACI, 2001, s. 58.

sayılan sıranın takip edilmesiyle verileceği vurgulanmıştır. Görüldüğü üzere cesedin bilimsel araştırmalarda kullanılmasına izin vermek için ölen kişinin “yakın”ı olmak yeterlidir⁵².

Doktrindeki bir görüşe göre sıra bakımından önce gelenin rıza göstermesiyle birlikte diğerlerinin rızasını aramaya ihtiyaç kalmaz⁵³. Ancak burada birden fazla ergin çocuğun varlığı halinde rızanın sadece biri tarafından mı yoksa hepsi tarafından mı verilmesi gerektiği tartışılabilir. Doktrinde bütün ergin çocukların rıza göstermesinin uygun olacağı belirtilmektedir⁵⁴. Sıra bakımından rıza gösterilmesi noktasında doktrindeki bir diğer görüşe göre cesedin bilimsel amaçlar için kullanılması hususunda oybirliği aranmalıdır⁵⁵. Kanaatimizce cesedin, ölenin yakınları tarafından bilimsel araştırmalarda kullanılmak üzere rıza gösterilmesindeki sırada kanunun göstermiş olduğu sıranın takip edilmesi ve sıra itibariyle önce gelenin rızasıyla birlikte prosedürün tamamlanması gerekir. Aksi durumda diğer yakınlar arasında anlaşmazlıkların çıkması ve cesedin, bilimsel araştırmalarda kullanılması imkânının ortadan kalkması söz konusu olabilir.

II. ANATOMİ SÖZLEŞMESİ YAPMA EHLİYETİ, ŞEKLİ, TARAFLARI, BENZER KURUMLARDAN FARKI VE ANATOMİ SÖZLEŞMESİNE İLİŞKİN DİĞER DURUMLAR

A. Anatomi Sözleşmesi Yapma Ehliyeti

Anatomi sözleşmesi, Şekli anlamda ölüme bağlı tasarruflardan vasiyetname yoluyla yapılabilir. Bu açıdan anatomi sözleşmesi yapma ehliyeti bakımından vasiyetname yapabilme ehliyetine bakmak gerekir. Bununla birlikte her ne kadar 2238 Sayılı Kanun’da da anatomi sözleşmesinin, vasiyetname yoluyla yapılacağı belirtilse de onun miras sözleşmesi Şeklinde yapılmasında da bir sakınca yoktur.

TMK’nin 502. maddesinde açıkça belirtildiği gibi vasiyetname yapabilmek için kişinin on beş yaşını doldurması ve ayırt etme gücüne sahip olması gerekmektedir⁵⁶. Kişinin vasiyetname yapabilmesi için öncelikle aranan Şart ayırt etme gücüne sahip olmaktır. Ayırt

⁵² Bkz., HURLIMANN/SCHMID, 2016, Rn. 871, s. 249.

⁵³ Bkz., DOĞAN, Murat: “Ölü Vericiden Organ ve Doku Nakli”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Organ ve Doku Naklinde Hukukî ve Cezaî Sorunlar Paneli (15 Mart 2019)**, Ed: Murat Doğan/Cahid Doğan, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, (s. 135-146), s. 142.

⁵⁴ AKINCI, 2007, s. 72; DOĞAN, 2020, s. 142.

⁵⁵ Bkz., ZEVLİLİLER, 1981, s. 277; SAYMEN, 1948, s. 35; DURAL/ÖZ, 2021, s. 29.

⁵⁶ Ayrıca bkz., BERKİ, Şakir, **Miras Hukuku**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975, s. 35; GÖNENSAY, Samim/BİRSEN, Kemaleddin, **Miras Hukuku**, 2. Baskı, Ahmed Said Matbaası, İstanbul, 1963, s. 41; KILIÇOĞLU, Ahmet M., **Miras Hukuku**, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, s. 108; HATEMİ, Hüseyin, **Miras Hukuku**, 5. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, s. 79; SEROZAN/ENGİN, 2021, s. 282;

etme gücü, TMK'nin 13. maddesindeki düzenleme dikkate alındığında, akla uygun biçimde hareket edebilme yetisi olarak tanımlanabilir⁵⁷. Burada maksat, kişinin yapacağı vasiyetnamenin fayda ve zararlarını bilmesi ve bunları akla uygun şekilde değerlendirebilmesidir⁵⁸. Ayırt etme gücü, vasiyetin yapıldığı anda kişide bulunmalıdır⁵⁹. Vasiyetname yapılabilmesi için ikinci şart ise, vasiyetname yapacak olan kişinin on beş yaşını doldurmuş olmasıdır. Burada on beş yaşın doldurulması ve on altıncı yaştan gün alınmış olması gerekmektedir⁶⁰.

Vasiyetname yoluyla yapılacak olan ölüme bağlı tasarruf kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardandır ve mirasbırakan bu hakkını bizzat kendisi kullanmalıdır⁶¹. Hemen belirtmek gerekir ki kişinin yakınları, ölümden sonra bedenin bilimsel faaliyetlerde kullanılması için bir kuruma verebilmektedir. Burada ölen kişinin vasiyetname yapabilmesi ile söz konusu durum birbirine karıştırılmamalıdır. 2238 Sayılı Kanun'a göre ölen kişinin olumlu veya olumsuz bir beyanı yoksa vücudunun tamamı yakınlarının rızasına bağlı olarak bilimsel araştırmalara konu edilmek üzere verilebilmektedir. Bu açıdan kişinin, ölüme bağlı tasarrufla bedenini bilimsel araştırmalarda kullanılması için bir kuruma bırakması ile yakınlarının buna rıza göstermesi ayrı şeylerdir.

Anatomi sözleşmesi bakımından da böyle bir tasarrufla bulunmak isteyen kişinin on beş yaşını doldurması ve ayırt etme gücüne de sahip olması gerekmektedir⁶². Burada özellikle on beş yaş sınırının, söz konusu değerlendirmeyi yapma açısından erken ve genç bir yaş olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle anatomi sözleşmesi yapılabilmesi ve böylesi bir duruma karar verilebilmesinde daha büyük bir yaş kriterinin belirlenmesi kanaatimizce daha uygun olacaktır. Gerçekten de kişi, ölümünden sonra vücudunun bilimsel amaçlar için kullanılmasına izin verilmesi yönünde yapacağı vasiyetnamenin sonuçlarını iyi bir şekilde anlamalı, bilmeli ve değerlendirmelidir. Bu açıdan anatomi sözleşmesi yapacak olan kişinin, söz konusu durumu

⁵⁷ Bkz., ESCHER, Arnold, **Medeni Kanun Şerhi Üçüncü Kısım-Miras Hukuku (Madde: 457-640)**, Yeni Cezaevi Basımevi, Ankara, 1949, s. 102; OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe, **Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)**, 14. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 52; GENÇCAN, Ömer Uğur, **4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu Yorumu (1. Cilt)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 209; DURAL, **1987**, s. 61-62; ZEVKLİLER, **1981**, s. 51 vd.; ÖZTAN, **2001**, s. 70-71.

⁵⁸ İMRE, Zahit, **Türk Miras Hukuku**, 2. Baskı, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1968, s. 98; KÖPRÜLÜ, Bülent, **Miras Hukuku Dersleri**, 2. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1985, s. 138-139;

⁵⁹ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip, **Miras Hukuku**, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1987, s. 135; ÖZTAN, Bilge, **Miras Hukuku**, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014, s. 192; BERKİ, **1975**, s. 35; İMRE, **1968**, s. 99.

⁶⁰ Bkz., KÖPRÜLÜ, **1985**, s. 139; KILIÇOĞLU, **2013**, s. 108.

⁶¹ RUHİ, Canan/RUHİ, Ahmet Cemal, **Vasiyetname ve Miras Sözleşmesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 19; GÜNAY, Erhan, **Miras Hukukunda Ölüme Bağlı Tasarrufların İptali Davaları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 97.

⁶² Bkz., PETEK, **2007**, s. 511.

idrak edebilecek olgunluğa erişmesi gerekir. Ancak kişinin vasiyetnameden her zaman için dönme hakkı olduğu göz önünde tutulduğunda, söz konusu yaş sınırının önemi biraz da olsa hafifleyebilmektedir.

Miras sözleşmesi şeklinde yapılacak anatomi sözleşmesi açısından miras sözleşmesindeki ehliyet durumu geerlidir⁶³. Bu kapsamda, sözleşmeyi yapacak olan kişinin ayırt etme gücüne sahip, ergin ve kısıtlı olmaması gerekmektedir.

B. Anatomi Sözleşmesinin şekli

1. Anatomi Sözleşmesinin şekline İlişkin Genel Esaslar

Anatomi sözleşmesi, ölüme bağlı bir hukuki işlem olup kişinin ölümüyle birlikte hüküm ve sonuçlarını doğurmaktadır. 2238 Sayılı Kanun'un 14. maddesinin 5. fıkrasında da belirtildiği gibi kişi, vasiyette bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, anatomi sözleşmesi, ölüme bağlı tasarruflardan, vasiyetname şeklinde yapılmaktadır. lme bağlı tasarruflar, şekli ve maddi ölüme bağlı tasarruflar olmak üzere ikiye ayrılmakta ve vasiyetname de şekli anlamda ölüme bağlı tasarruflar arasında yer almaktadır⁶⁴.

Vasiyetname, el yazılı vasiyetname, resmi vasiyetname ve sözlü vasiyetname olmak üzere üç değişik şekilde yapılabilir. Anatomi sözleşmesinin de el yazılı vasiyetname, resmi vasiyetname ya da sözlü vasiyetname şeklinde yapılması mümkündür.

a. Anatomi Sözleşmesinin El Yazılı Vasiyetname şeklinde Yapılması

Türk Medeni Kanunu'nun 538. maddesinde el yazılı vasiyetname düzenlenmektedir. İlgili maddenin ilk fıkrasına göre, el yazılı vasiyetnamenin düzenlendiği yılın, ayın ve günün belirtilmesi gerektiği gibi; baştan sona kadar mirasbırakanın el yazısıyla yazılıp altının da yine kendi tarafından imzalanması gerektiği belirtilmektedir. Grldğ gibi, el yazılı vasiyetname yapılabilmesi bakımından bazı şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, vasiyetnamenin, mirasbırakanın el yazısıyla yazılmış olması ve altının da imzalanmasıdır⁶⁵. Vasiyetin nc bir kişi tarafından yazılması ya da bilgisayar, daktilo gibi bir makinede

⁶³ Miras sözleşmesinde ehliyet açısından erginlik için bkz., ESCHER, 1949, s. 107.

⁶⁴ Bkz., EREN, Fikret/YÜCER AKTÜRK, İpek, **Türk Miras Hukuku**, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 54; İMRE, Zahi/ERMAN, Hasan, **Miras Hukuku**, 10. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2014, s. 69; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, 1987, s. 127 vd.; BERKİ, 1975, s. 61; İMRE, 1968, s. 106-107; KÖPRÜLÜ, 1985, s. 124; GÖNENSAY/BİRSEN, 1963, s. 97.

⁶⁵ Bkz., BROX, Hans/WALKER, Wolf-Dietrich, **Erbrecht**, 27. Aufl., Verlag Franz Vahlen, München, 2016, Rn. 121, s. 72; SCHMOECKEL, Mathias, **Erbrecht**, 2. Aufl., Nomos Verlagsgesellschaft, Baden, 2010, Rn. 10, s. 98; ANTALYA, O. Gökhan, **Miras Hukuku**, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 173; KOCA, merhan, **Roma Hukuku'nda ve Türk Hukuku'nda ölüme Bağlı Tasarruflar**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 113 vd.; RUHİ/RUHİ, 2017, s. 28.

(klavye ile) hazırlanması, onu el yazılı vasiyetname olmaktan çıkarır⁶⁶. Ayrıca imzası olmayan metinlerin vasiyetname olarak değerlendirilmesi de mümkün değildir. Bununla birlikte, imzanın mutlaka mirasbırakanın el yazısıyla atılması gerekmektedir. Şöyle ki; belgenin mühür, parmak basmak veya elektronik imza suretiyle imzalanması mümkün deęildir⁶⁷.

El yazılı vasiyetname ile ilgili bir diğer durum, düzenleme tarihine ilişkindir. Vasiyetnamenin düzenlendiği yıl, ay ve gün açık bir şekilde yazılmalıdır. Vasiyetnamenin düzenleme tarihinin yazılması zorunluluğu, mirasbırakanın o tarihte vasiyetname yapma ehliyetine sahip olup olmadığının belirlenmesi bakımından son derece önemlidir⁶⁸.

Anatomi sözleşmesi, el yazılı vasiyetname şeklinde yapılabilir. Kişi, vasiyetnamesinde, vücudunun ölümünden sonra inceleme ve araştırma faaliyetlerinde faydalanılmak üzere kullanılmasını vasiyet edebilir. El yazılı vasiyetnamenin şartlarını taşıması kaydıyla yapılacak olan bu vasiyet geçerli kabul edilmelidir. Hatta anatomi sözleşmesi yapma açısından kolay ve basit olan vasiyetname şeklinin el yazılı vasiyetname olduğu söylenebilir. Anatomi sözleşmesinin el yazılı vasiyetname şeklinde yapılmasında özellikle bu vasiyetin düzenleme tarihinin varlığına dikkat edilmelidir. İnsanın ölümünde sonra vücudunun ne olacağına ilişkin aslında aile üyelerini de yakından ilgilendiren bir konuda, hukuki olarak gereken şartların sağlanması önem arz etmektedir.

b. Anatomi Sözleşmesinin Resmi Vasiyetname Şeklinde Yapılması

Vasiyetnamenin bir diğer çeşidi, resmi vasiyetnamedir. Resmi vasiyetname, resmi memurun (sulh hâkimi, noter veya kanunla kendisine bu yetki verilmiş diğer görevliler) katılımıyla yapılan vasiyetname şeklinde tanımlanabilir. TMK’de resmi vasiyetnamenin şekline ilişkin iki durum göz önünde tutularak 533 ve 534. maddelerde vasiyetname yapan kişi tarafından okunarak ve imzalanarak düzenlenen; 535. maddede ise okunmadan ve imzalanmadan yapılan resmi vasiyetname olmak üzere ayırım yapılmaktadır⁶⁹.

⁶⁶ BROX/WALKER, 2016, Rn. 121, s. 73; ÖZÜARI, N. Ruhi, “Vasiyet ve Tatbikatı”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 1966/3, (s. 520-528), s. 523; RUHİ/RUHİ, 2017, s. 29; İMRE/ERMAN, 2014, s. 72; KILIÇOĞLU, s. 2013, s. 114; SEROZAN/ENGİN, 2021, s. 310.

⁶⁷ KİPP, Theodor/COING, Helmut, *Erbrecht*, 13. Aufl., J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1978, s. 190; RUHİ/RUHİ, 2017, s. 30-31. Ayrıca bkz., GÖNEN, Doruk, *El Yazılı Vasiyetname*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 93; ARBEK, Ömer, *Miras Hukukunda Ölümüne Bağlı İşlemlerde İrade Serbestisi Sınırları ve Müeyyidesi*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, 59; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, 1987, s. 193; DURAL/ÖZ, 2021-Miras, s. 88.

⁶⁸ Bkz., TURAN, Gamze, *Ölümüne Bağlı Tasarrufların Hükümsüzlüğü*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s. 12; BROX/WALKER, 2016, Rn. 125, s. 76; ANTALYA, 2021, s. 175-176; EREN/YÜCER AKTÜRK, 2019, s. 113; ÖZTAN, 2016, s. 206; KILIÇOĞLU, 2013, s. 115; KOCA, 2018, s. 116; SEROZAN/ENGİN, 2021, s. 309. Vasiyetnamede tarih bulunmasının faydaları için bkz., GÖNEN, 2007, s. 73 vd.

⁶⁹ Bkz., OKTAY ÖZDEMİR, Saibe, “Türk Hukukunda Resmi Vasiyetnamelerde Tanıkların Beyan Edecekleri Hususlar ve Karma Vasiyetnamelerin Geçerliliği”, *M. İlhan Ulusan’a Armağan-Cilt III*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, (s. 535-554), s. 536 vd.; KILIÇOĞLU YILMAZ, Kumru, “Resmi Vasiyetname”, *Türkiye*

Türk Medeni Kanunu'nun 533 ile 534. maddelerinde düzenlenen okunarak ve imzalanarak yapılması öngörülen resmi vasiyetnameyi iki aşamada incelemek mümkündür. Öncelikle resmi vasiyetname yapmak isteyen kimse son arzularını resmi memura sözlü veya yazılı olarak bildirmektedir⁷⁰. Son arzuları öğrenen noter, bu arzuları bizzat kendi yazar ya da bir başka kimseye yazdırmak suretiyle tekrar vasiyetname yapmak isteyen kişiye verir. Vasiyetname yapmak isteyen kimse noter tarafından hazırlanan metni okuyup bunun son arzularını içerip içermediğine bakar ve son arzularını içeriyorsa imzalayıp notere tekrar verir. Bunun üzerine noter de vasiyetnameye tarih koyar ve imza atar. Bu andan itibaren TMK'nin 534. maddesinde de belirtildiği gibi tanıklar çağrılır ve vasiyetname yapmak isteyen kişi, tanıklara vasiyetnamenin son arzularını içerdiğini beyan eder ve tanıklar da bu beyanın kendi önlerinde yapılarak vasiyetname yapan kişinin buna ehil olduğunu bildirerek bunu yazar ya da yazdırır ve imzalarını atarlar⁷¹. Bu tür vasiyetnamede vasiyetname sahibi, tanıklardan vasiyetnamenin içeriğini gizleyebilmektedir⁷².

Anatomi sözleşmesinin, okunarak ve imzalanarak gerçekleştirilen resmi vasiyetname şeklinde yapılması mümkündür. Ayrıca hemen belirtmek gerekir ki bu tür resmi vasiyetnamede bedenini ölümünden sonra bilimsel araştırmalarda kullanılması için bırakan kişinin, bunu tanıklara açıklama zorunluluğu da vasiyetnamenin içeriği gizli kalacağından dolayı bulunmamaktadır. Bu açıdan okunarak ve imzalanarak yapılan anatomi sözleşmesinin, bu vasiyeti gerçekleştiren kişi bakımından hem daha güvenilir hem de daha gizli olacağı söylenebilir.

Resmi vasiyetnamenin yapılması yollarından ikinci tür okumadan ve imzalanmadan yapılan vasiyetnamedir. Bu tür vasiyetname türüne okuma yazma bilenlerin başvurmasında herhangi bir sakınca yoktur⁷³. Okunmadan ve imzalanmadan yapılan resmi vasiyetnamede memur, iki tanığın önünden vasiyetname yapmak isteyen kişiye karşı vasiyetnameyi okur ve

Barolar Birliği Dergisi, Yıl: 2017/133, (s. 369-392), s. 383; EREN/YÜCER AKTÜRK, 2019, s. 121; DURAL/ÖZ, 2021-Miras, s. 67; ANTALYA, 2021, s. 166; RUHİ/RUHİ, 2017, s. 21.

⁷⁰ EREN/YÜCER AKTÜRK, 2019, s. 122; ANTALYA, 2021, s. 167; İMRE, 1968, s. 124; KÖPRÜLÜ, 1985, s. 144; GÖNENSAY/BİRSEN, 1963, s. 99; TURAN, 2009, s. 8; RUHİ/RUHİ, 2017, s. 21-22; DURAL/ÖZ, 2021-Miras, s. 69.

⁷¹ Bkz., YAVUZ, Cevdet/TOPUZ, Murat, "Resmi Vasiyetnamede Düzenleme Şekli (Okuma Yazma Bilen ve Bilmeyenlerin Vasiyetname Düzenleme Şekilleri Arasındaki Farklılıklar Bağlamında MK. Madde 534 ve 535'in Değerlendirilmesi)", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Yıl: 2017/7, (s. 1145-1161), s. 1150; GÖNENSAY/BİRSEN, 1963, s. 100; İMRE, 1968, s. 130; KÖPRÜLÜ, 1985, s. 147; BERKİ, 1975, s. 75; HATEMİ, 2014, s. 95; ÖZTAN, 2016, s. 214; TURAN, 2009, s. 9; ANTALYA, 2021, s. 168.

⁷² Bkz., DURAL/ÖZ, 2021-Miras, s. 71; EREN/YÜCER AKTÜRK, 2019, s. 123; KILIÇOĞLU, 2013, s. 112; BERKİ, 1975, s. 74; KILIÇOĞLU YILMAZ, 2017, s. 385; ÖZTAN, 2016, s. 213; ARBEK, 2013, s. 60;

⁷³ Bkz., ANTALYA, 2021, s. 169; KILIÇOĞLU YILMAZ, 2017, s. 387; İMRE, 1968, s. 129; DURAL/ÖZ, 2021-Miras, s. 73.

mirasbırakan kişi de bunun son arzularını içerip içermediği söyler. Okunan vasiyet son arzuları içeriyorsa tanıklar, hem mirasbırakanın beyanının kendi önlerinde yapıldığını ve onu tasarrufa ehil gördüklerini; hem vasiyetnamenin kendi önlerinde memur tarafından mirasbırakana okunduğunu ve onun vasiyetnamenin son arzularını içerdiğini beyan ettiğini vasiyetnameye yazarak veya yazdırarak altını imzalarlar⁷⁴. Böylece resmi vasiyetname yapılmış olur.

Anatomi sözleşmesinin, okunmadan ve imzalanmadan yapılan resmi vasiyetname şeklinde de ortaya çıkması mümkündür. Burada, okunarak ve yazılarak yapılan anatomi sözleşmesinin aksine, tanıklar vasiyetnamenin içeriğinden haberdar olacakları için, mirasbırakanın anatomi sözleşmesi yaparak bedeninin ölümünden sonra bir bilimsel araştırma merkezine bıraktığını öğrenirler.

Kr, sağır veya dilsiz bir kişinin de anatomi sözleşmesi yapması mümkündür. Buna göre örneğin krler alfabetini bilmeyenler sadece TMK'nin 535. maddesine göre resmi vasiyetname dzenleyebilirlerken; bu alfabeti bilenlerin TMK'nin 533 ve 534. maddelerine göre resmi vasiyetname düzenleyip dzenleyemeyecekleri doktrinde tartıřmalıdır⁷⁵. Kanaatimizce bir kr tarafından resmi vasiyetname yoluyla anatomi sözleşmesi yapılmak isteniyorsa TBK'nin 535. maddesi dikkate alınmalıdır. Benzer şekilde sağır ve dilsiz olan bir kişi, okuma yazma biliyorsa TMK'nin 533 ve 534. maddelerine göre anatomi sözleşmesini yapabilirken; eğer okuma yazma bilmiyorlarsa sadece TMK'nin 535. maddesinden faydalanarak anatomi sözleşmesini gerçekleştirebilirler.

c. Anatomi Sözleşmesinin Sözlü Vasiyet şeklinde Yapılması

Sözlü vasiyet, el yazılı ve resmi vasiyetname yanında üçüncü bir vasiyetname türü olarak ancak istisnai durumların varlığı halinde yapılabilmektedir⁷⁶. Sözlü vasiyet yapılabilmesi hususunda TMK'nin 539. maddesinin 1. fıkrası "*Mirasbırakan; yakın ölüm tehlikesi, ulaşımın kesilmesi, hastalık, savaş gibi olağanüstü durumlar yüzünden resmî veya el yazılı vasiyetname yapamıyorsa, sözlü vasiyet yoluna başvurabilir.*" şeklinde bir düzenlemeyi barındırmaktadır. Bu düzenlemeden hareketle söylenebilir ki sözlü vasiyetname, olağanüstü durumlar sebebiyle el yazılı ya da resmi vasiyetname yapma imkânı olmadığı zaman başvurulabilecek bir vasiyetname trdr⁷⁷.

⁷⁴ Bkz., KÖPRÜLÜ, 1985, s. 148; KILIÇOĞLU, 2013, s. 113; TURAN, 2009, s. 10; ANTALYA, 2021, s. 170; KILIÇOĞLU YILMAZ, 2017, s. 391; KOCA, 2018, s. 121.

⁷⁵ Bkz., DURAL/Z, 2021-Miras, s. 76-77.

⁷⁶ Bkz., KOYUNCU, Ferhat, *Sözlü Vasiyetname*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 39; KAYAK, Sevgi, "Türk Hukukunda Sözlü Vasiyetname", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Yıl: 2000, Cilt: LVIII, Sayı: 1-2, (s. 189-220), s. 196; ANTALYA, 2021, s. 179; DURAL/Z, 2021-Miras, s. 91; KOCA, 2018, s. 122; HATEMİ, 2014, s. 95; KILIÇOĞLU, 2013, s. 118.

⁷⁷ Bkz., YILDIRIM, Abdulkemim, "Sözlü Vasiyetname", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl: 2014/5, Sayı: 16, (s. 209-227), s. 212; TURAN, 2009, s. 15; KILIÇOĞLU, 2013, s. 118; RUHİ/RUHİ, 2017, s. 32;

Sözlü vasiyette olağanüstü durum içerisinde bulunan vasiyetçi son arzularını aynı anda iki şahide açıklar ve şahitlerden bunu yazmaları ya da yazdırmalarını ister⁷⁸. Şahitler vakit geçirmeksizin ya beyan edilen son arzulara ilişkin bir belge hazırlayarak mahkemeye sunar ya da yine vakit geçirmeksizin mahkemeye başvurarak kendilerine söylenen son arzuları hâkime aktarırlar⁷⁹. TMK'nin 541. maddesine göre mirasbırakan için sonradan el yazılı ya da resmi vasiyetname şekillerinden biri ile bir vasiyetname yapma olanağı doğmuşsa, bu tarihten itibaren bir ay geçince sözlü vasiyet hükümden düşmektedir⁸⁰.

Olağanüstü durumların varlığı halinde anatomi sözleşmesinin, sözlü vasiyet şeklinde yapılmasında herhangi bir engel yoktur. TMK'nin 539. maddesinin 1. fıkrasında örnekleme yoluyla da belirtildiği gibi ölüm tehlikesi, ulaşımın kesilmesi, hastalık, sağlık vb. sebeplerden ötürü diğer şekillerde vasiyetname yapma imkânı yoksa, vasiyetçi sözlü vasiyet yapmak suretiyle bedeninin bilimsel çalışmalarında kullanılmasını isteyebilir. Ancak bunun geçerli olabilmesi TMK'de belirtilen şartları sağlamasına bağlıdır.

d. Anatomi Sözleşmesinin Miras Sözleşmesi Şeklinde Yapılması

Anatomi sözleşmesinin, şekli anlamında ölüme bağlı tasarruflardan biri olan miras sözleşmesi şeklinde yapılması mümkündür. 2238 Sayılı Kanun'da cesedin bilimsel araştırmalarda kullanılabilmesinin *vasiyetname* şeklinde yapılacak bir ölüme bağlı tasarrufla mümkün olacağı belirtilmekte ise de müessesenin adı *anatomi sözleşmesi* olarak kabul edilmelidir⁸¹.

TMK'nin 545. maddesinin 1. fıkrasına göre miras sözleşmesi, resmi vasiyetname şeklinde düzenlenmelidir. Söz konusu düzenlemeden hareketle anatomi sözleşmesinin miras sözleşmesi şeklinde yapılacağı durumlarda, resmi vasiyetnameye ilişkin hükümlerin burada da uygulanması gündeme gelir. Miras sözleşmesi, niteliği itibariyle bir sözleşme olduğu için burada tarafların karşılıklı olarak anlaşması gerekir. Cesedinin kullanılmasını vasiyet eden ile bilimsel araştırma merkezinin yetkilisi, arzularını resmî memura aynı zamanda bildirirler ve düzenlenen sözleşmeyi memurun ve iki tanığın önünde imzalarlar.

ARBEK, 2013, s. 63; ANTALYA, 2021, s. 179. Sözlü vasiyetname açısından şartlar için bkz., KOYUNCU, 2014, s. 40 vd.; SCHMOECKEL, 2010, Rn. 18, s. 100-101.

⁷⁸ HATEMİ, 2014, s. 96; DURAL/ÖZ, 2021-Miras, s. 93; YILDIRIM, 2014, s. 217; ANTALYA, 2021, s. 180; RUHİ/RUHİ, 2017, s. 32; KOCA, 2018, s. 124.

⁷⁹ Bkz., KILIÇOĞLU, 2013, s. 119-120; KOCA, 2018, s. 125-126; ÖZÜARİ, 1966, s. 523;

⁸⁰ Ayrıca bkz., YILDIRIM, 2014, s. 223; KOYUNCU, 2014, s. 118 vd.; KAYAK, 2000, s. 203 vd.; ANTALYA, 2021 s. 182.

⁸¹ Bkz., PETEK, 2015, s. 507.

e. Yüklemeli ve Koşula Bağlı Olarak Yapılan Anatomi Sözleşmesi

Anatomi sözleşmesinde cesedin araştırmalarda kullanılmak üzere kuruma bırakılmasının bir menfaat karşılığı yapılması mümkün değildir; ancak yükleme niteliğinde bir borcun öngörülmesi suretiyle bu vasiyet gerçekleştirilebilir⁸². Örneğin araştırma merkezinde ilgili kişilerin adlarının yazılması, teşekkür mahiyetinde birtakım yazıların yayımlanması vb.'leri gibi yüklemeler söz konusu olabilir⁸³.

Anatomi sözleşmesinin yapılması koşula bağlı olarak da gerçekleşebilir. Anatomi sözleşmesinin mahiyeti gereği koşulun geciktirici veya bozucu koşul şeklinde olması mümkündür⁸⁴. Örneğin ölüm tarihinde bulunduğu yerde bir tıp fakültesi olması koşuluyla yapılan bir anatomi sözleşmesi geçerlidir⁸⁵.

2. Elektronik Anatomi Sözleşmesi

Elektronik anatomi sözleşmesinin geçerli olup olmayacağını tespiti için genel olarak vasiyetnamelerin elektronik ortamda yapılıp yapılamayacağını değerlendirilmesi gerekmektedir. TMK'de belirtilen vasiyetname türlerinin hepsiyle yapılması mümkün olan anatomi sözleşmesinin, elektronik şekilde yapılması imkânına bakılmalıdır.

Elektronik İmza Kanunu'nun⁸⁶ 5. maddesinin 2. fıkrasında “*Kanunların resmî şekle veya özel bir merasime tabi tuttuğu hukukî işlemler ile banka teminat mektupları dışındaki teminat sözleşmeleri, güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemez.*” şeklinde bir düzenleme yer alıyor olup hangi işlemler bakımından elektronik imzanın mümkün olamayacağı açıkça düzenlenmiştir⁸⁷. Söz konusu düzenlemeden hareketle resmi vasiyetname ve bununla bağlantılı olarak resmi vasiyetname şeklinde yapılmış olan anatomi sözleşmesinin, elektronik şekilde yapılamayacağı sonucuna ulaşılır. Çünkü ilgili fıkra kanunlarda resmi şekle bağlanmış olan sözleşmelerde elektronik imzanın kullanılamayacağı belirtilmektedir.

El yazılı ya da sözlü şekilde elektronik ortamda yapılmış olan bir anatomi sözleşmesinin geçerli olup olmadığının değerlendirilmesi de gerekmektedir. Başka bir ifadeyle el yazılı ve sözlü vasiyetnamelerin elektronik şekilde yapılıp yapılamayacağını belirlemek, anatomi sözleşmesi açısından da önem arz etmektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte bilgisayar ekranlarına, optik kalem (bilgisayar kalemi) diye tabir edilebilecek bir türlü özel kalemlerle

⁸² Bkz., PETEK, 2007, s. 510; DOĞAN/OKUR, 2021, s. 214.

⁸³ Ayrıca bkz., DOĞAN/OKUR, 2021, s. 214.

⁸⁴ Bkz., PETEK, 2007, s. 510.

⁸⁵ Bkz., DOĞAN/OKUR, 2021, s. 214-215.

⁸⁶ Bundan sonra EİK şeklinde ifade edilecektir.

⁸⁷ Güvenli elektronik imza kavramı için bkz., ERBAYRAKTAR, Burcu, **Güvenli Elektronik İmza**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 5 vd.

yazı yazılabilmekte ve imza atılabilmektedir⁸⁸. Söz konusu yazı hiçbir değişikliğe uğramadan kaydedilebilmekte, kişinin kendi el yazısı olduğundan dolayı da teşhis fonksiyonunu sađlamaktadır⁸⁹. Ayrıca kaydedilen metnin daha sonra tekrar dijital ortamda açılması, el yazılı vasiyetnamenin değiştiği anlamını da taşıyamamaktadır⁹⁰. Bununla birlikte özellikle elektronik imza bakımından, dijital ortamda yapılan el yazılı vasiyetname için bir sorun ortaya çıkmamaktadır. şöyle ki imza hem optik kalem sayesinde el yazısı ile atılmakta hem de EİK'nin 5. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenlemeye aykırılık teşkil etmemektedir.

Sözlü vasiyet yoluyla yapılmış anatomi sözleşmesinden bahsetmek mümkündür. Sözlü vasiyet için TMK'de belirtilen koşullara uyulması kaydıyla, şahitlere de dijital yollarla ulaşmak kaydıyla elektronik sözlü anatomi sözleşmesi yapmak mümkündür⁹¹.

Sonuç itibariyle vasiyetname türlerinin herhangi bir çeşidiyle yapılabilen anatomi sözleşmesinin, TMK'de belirlenen şartları taşımak kaydıyla resmi vasiyetname dışındaki vasiyetname çeşitleriyle elektronik olarak yapılmasında herhangi bir sakınca yoktur.

C. Anatomi Sözleşmesinin Tarafları

1. Vasiyette Bulunan veya Ölenin Yakınları

Anatomi sözleşmesinin tarafların biri, ölümünden sonra bedenini bilimsel araştırmalarda kullanılması amacıyla vasiyet eden kişi ya da diğer ifadeyle vasiyetçidir. Bununla birlikte 2238 Sayılı Kanun'un 14. maddesinin 1. fıkrası uyarınca ölenin yakınları, şayet ölen kişi sağlığında bu konuya ilişkin bir yasak getirmemişse, cesedin bilimsel amaçlarla kullanılmasına izin verebileceklerdir.

2. Bilimsel Araştırma Merkezi

Anatomi sözleşmesinde cesedin bırakılabileceği bilimsel araştırma merkezleri, yükseköğretim kurumlarıdır. Yönetmeliğin “Amaç” başlığını taşıyan 1. maddesinde cesetlerin yükseköğretim kurumlarına gönderilmesi, oralarda kullanılmaları vb. işlemlere ilişkin belirlemelerin düzenlendiği ifade edilmektedir.

Yükseköğretim kurumları tarafından ceset üzerinde yapılacak bilimsel araştırmaların başlayacağı tarihin ne olacağına ilişkin düzenleme, Yönetmeliğin 5. maddesinde yer

⁸⁸ Bkz., SAVAş, Abdurrahman, “İnternet Ortamında Yapılan Tek Taraflı Hukuki İşlemler ve Özellikle Elektronik Vasiyetname”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2007, Cilt: 15, Sayı: 2, (s. 51-91), s. 69. Ayrıca bkz., TABANLIOğLU, Ahmet/TENEKECİ, Mehmet Emin/ÇALIşKAN, Süleyman Ali/NACAR, Mehmet Akif, “Veraset Sistemine Yenilikçi Bir Yaklaşım: e-Vasiyet Servisi”, <http://ab.org.tr/ab15/bildiri/363.pdf>, (erişim tarihi: 22.01.2018), (s. 1-5), s. 3 vd.

⁸⁹ SAVAş, 2007, s. 69.

⁹⁰ Bkz., MEMİş, Tekin, **Fikri Hukuk Bakımından İnternet Ortamında Müzik Sunumu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 35; SAVAş, 2007, s. 69.

⁹¹ Sözlü vasiyetnamenin elektronik şekilde yapılabileceğine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz., SAVAş, 2007, s. 80 vd.

almaktadır. Yönetmeliğın 5. maddesinin 1. fıkrasına göre “Yükseköğretim kurumlarınca bilimsel araştırma, vasiyet edilen cesetler üzerinde cesedin kuruma intikal ettiği tarihten itibaren; kimsenin sahip çıkmadığı cesetler üzerinde ise ölüm tarihinden itibaren 45 gün süre ile İstasyonlarda bekletildikten ve bu istasyonlar tarafından yükseköğretim kurumlarına gönderildikten sonra yapılabilir”. Bu düzenlemeden hareketle özellikle kimsenin sahip çıkmadığı cesetlerin belirli bir süre muhafazası sağlanmalı; ilaçlama ve korunmaları için yükseköğretim kurumları tarafından istasyonlar kurulmalıdır⁹². Maddenin ikinci fıkrasında bilimsel araştırmalarda önceliğın vasiyet edilmiş cesetlerde olduğu belirtilmektedir. Kanaatimizce burada vasiyette bulunanın son isteklerine saygı duyulması ve vakit kaybedilmeksizin yerine getirilmesi düşüncesi hâkim olmuştur. Maddenin son fıkrasında ise yükseköğretim kurumlarının söz konusu cesetler üzerinde bilimsel araştırma süresinin ölüm tarihinden itibaren altı ay olacağı ifa edilmektedir. Sürenin dolmasından sonra Yönetmeliğın 7. maddesinin 1. fıkrasında da belirtildiği üzere çalışmayı yapan yükseköğretim kurumu ve Belediyenin işbirliği ile cesedin defin işleminin dini ödevlere uygun olarak gerçekleştirilir.

D. Anatomi Sözleşmesinin Benzer Kurumlardan Farkı

1. Hasta Vasiyeti ile Anatomi Sözleşmesi

Hasta vasiyeti kişinin, geleceğe ilişkin olarak ayırt etme gücünü kaybetmesi durumunda ne şekilde tedavi edilmek istendiğini belirten vasiyettir⁹³. Hasta vasiyetinde ilgili kişi kendi geleceğini belirleme hakkına sahip olmakta ve ayırt etme gücünü kaybetmesi durumunda hangi tedavilere rıza verip vermeyeceğini kararlaştırmaktadır.

Hasta vasiyeti ile anatomi sözleşmesi karşılaştırıldığında öncelikle söylenebilir ki her ikisi de bunları yapacak olan kişilerin sağlığında gerçekleşmektedir. Ayrıca yine hem hasta vasiyeti hem de anatomi sözleşmesi vasiyetname yolu ile yapılmakta olup şekilde bağlanmıştır. Hem anatomi sözleşmesi hem de hasta vasiyetinden tek taraflı dönmek mümkündür.

Hasta vasiyeti ile anatomi sözleşmesinin farkına gelindiğinde ise hasta vasiyetinde kişi ileride ayırt etme gücünü kaybederse, ne şekilde tedavi edilmek istendiğini önceden

⁹² Bkz., DOĞAN/OKUR, 2021, s. 215.

⁹³ Bkz., JANDA, Constanze, **Medizinrecht**, UVK Verlagsgesellschaft mbH, Konstanz, 2010, s. 346; ÜNVER, Yener/KAYA, Suzan, **Alman Tıp Hukukunda Hasta Talimatı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 20; İMAMOĞLU, S. Hülya, “Hasta Vasiyetine İlişkin Bazı Meseleler”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2016, Cilt: 65, Sayı: 1, (s. 199-230), s. 202; HAVUTCU, Ayşe, “Hasta Hakları ve Hasta Tasarrufu”, **M. İlhan Ulusan’a Armağan-Cilt III**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, (s. 401-417), s. 410 vd.; DEMİR, Mehmet, “Hasta Tasarrufları ve Tıbbi Kayıt: Alman Hukukunda Konuya İlişkin Yasal Düzenleme”, **Ankara Barosu III. Sağlık Hukuku Kurultayı (7-8 Mayıs 2010)**, Koza Matbaacılık, Ankara, 2011, (s. 599-612), s. 603-604; LANZRATH, Sascha, **Patientenverfügung und Demenz**, Bonner Schriften zu Medizin, Recht und Gesundheitsethik-Band 1, LIT Verlag, Berlin, 2016, s. 2-3; İMAMOĞLU, S. Hülya, “Hasta Vasiyeti”, **III. Ulusal Sağlık Hukuku “Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı ve Ötanazi” Sempozyumu**, Ed: Hamide Tacir/Aysun Altunkaş, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, (s. 125-152), s. 129 vd.

belirlenmektedir. Anatomi sözleşmesinde ise kişinin ölümünden sonra cesedinin bilimsel araştırma merkezine bırakılması söz konusu olmaktadır. Başka bir ifadeyle hasta vasiyetindeki düzenleme kişinin hayatta olduğu müddetçe geçerliliği korumaktayken; anatomi sözleşmesinde kişinin ölümünden sonra cesedinin ne olacağına ilişkin bir belirleme yapılmaktadır.

2. Ödüllendirilmiş Organ Bağışı ile Anatomi Sözleşmesi

Ödüllendirilmiş organ bağışında, organını bağışlayan kimse ödüllendirilmekte; bir menfaat elde etmektedir⁹⁴. Bir başka ifadeyle verici, organ bağışı karşılığında bir miktar para almaktadır. Özellikle nüfusun çok yüksek olduğu ülkelerde komisyoncular, vericilerden organlarını satın almakta ve daha yüksek fiyatlara hastane ya da doktorlara satmaktadır⁹⁵. Böylesi bir durumun kişilik haklarına aykırılığının yanı sıra toplumsal anlamda da olumsuz etkiler doğurmaktadır. Ödüllendirilmiş organ bağışı, Türk Hukuku'nda kabul edilmemektedir. Nitekim 2238 Sayılı Kanun'un 3. maddesinde bir bedel veya başkaca çıkar karşılığı, organ ve doku bağışı kesinlikle yasaklanmıştır.

Ödüllendirilmiş organ bağışı ile anatomi sözleşmesi birbirinden tamamen farklıdır. Ödüllendirilmiş organ bağışında, “bir veya birkaç organın bağışlanması” söz konusudur. Anatomi sözleşmesinde ise kişi cesedini bilimsel araştırmalarda kullanılması için bırakmaktadır. Kişi cesedini anatomi sözleşmesi kapsamında bir yere bırakmak istese ve bunun karşılığında da bir miktar para alsın artık burada tıpkı ödüllendirilmiş organ bağışında olduğu gibi ahlaka aykırı bir durum da ortaya çıkmış olur⁹⁶.

E. Anatomi Sözleşmesine İlişkin Diğer Durumlar

1. Yabancıların Anatomi Sözleşmesi Yapabilmesi

Anatomi sözleşmesine ilişkin olarak incelenmesi gereken bir diğer konu yabancıların söz konusu işlemi yapıp yapamayacaklarıdır. Bir başka ifadeyle yabancıların, Türkiye’de, bedenlerinin bilimsel faaliyetlerde kullanılması noktasında yapacakları bir anatomi sözleşmesinin geçerli olup olmayacağı değerlendirilmelidir. Burada milletlerarası özel hukuka ilişkin kurallar devreye girmekte ve yabancıların yapacağı anatomi sözleşmesi açısından hem şekli hem de esas inceleme gündeme gelmektedir. Anatomi sözleşmesi, ölüme bağlı tasarruf ile

⁹⁴ Bkz., TAŞKIN, Ahmet, **Organ ve Doku Nakillerinde Hekimin Cezai Sorumluluğu**, Adil Yayınevi, Ankara, 1997, s. 54. Organ bağışı neticesinde vericiye bir miktar para verilmesi durumu İran’da (İran Modeli) geçerlidir. Bazı düşünürler de bunu desteklemiş ve vericinin organının satılması değil, organ bağışında bulunduğu için onun ödüllendirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Bkz., ERTİN, Hakan, “Organ Bağışı ve Transplantasyon Tıbbı: Etik Çerçeve ve Çözüm Tartışmaları”, **İş Ahlakı Dergisi**, Yıl: 2014, Cilt: 7, Sayı: 2, 2014, (s. 91-120), s. 102.

⁹⁵ TAŞKIN, 1997, s. 54.

⁹⁶ Bkz., VELİDEDEOĞLU, 1963, s. 144; DURAL/ÖZ, 2021, s. 29.

yapıldığından dolayı, milletlerarası özel hukuk kapsamında ölüme bağlı tasarruflara ilişkin durum ve düzenlemelerin tespit edilmesi yerinde olur.

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un⁹⁷ 20. maddesinin 4. fıkrasında ölüme bağlı tasarrufların şekline ilişkin olarak “Ölüme bağlı tasarrufun şekline 7'nci madde hükmü uygulanır. Ölenin millî hukukuna uygun şekilde yapılan ölüme bağlı tasarruflar da geçerlidir.” düzenlemesi mevcuttur. MÖHUK'nin hem 20. hem de 7. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde ölüme bağlı tasarrufların şekli noktasında üç farklı imkânın sunulduğu görülmektedir. Buna göre ölüme bağlı tasarrufların şekline uygulanacak hukuk bakımından yaptıkları ülke hukukunun şekil şartlarına göre veya ölüme bağlı tasarrufun esası hakkında yetkili olan hukukun maddî hukuk hükümlerinin öngördüğü şekil şartlarına göre ya da ölenin millî hukukuna uygun şekilde yapılması imkânları tanınmaktadır⁹⁸.

Yabancıların yapacağı anatomi sözleşmelerinin şekli noktasında da MÖHUK'nin 20. ve 7. maddelerindeki düzenlemeler dikkate alınmalıdır. Bu noktada yapılan anatomi sözleşmesi şekil bakımından Türk miras hukuku açısından aranan şekil şartlarına veya yabancıların milli hukukuna göre aranan şekil şartlarına ya da esasa uygulanacak olan hukukun öngördüğü şekil şartlarından birine uygunsuzsa geçerli olmaktadır. Örneğin bir Alman vatandaşının, Türkiye'de yaptığı anatomi sözleşmesinin Türk hukukuna göre şekil açısından geçerli olması mümkün olduğu gibi, Türk Hukuku bakımından geçerli değilse bile yabancıların milli hukuku olan Alman hukukuna uygun olarak yapılmışsa yine geçerli kabul edilmektedir. Bunun dışında işlem, esasa uygulanacak olan hukukun öngördüğü şekil şartını da taşıyorsa geçerlidir.

Yabancıların yaptığı anatomi sözleşmelerinin esasına ilişkin olarak uygulanacak hukukun tespitinde ise MÖHUK'nin 20. maddesinin 1. fıkrasına bakmak gerekir. Söz konusu fıkrafta “Miras ölenin millî hukukuna tâbidir...” şeklinde bir düzenleme mevcuttur. Buradan hareketle yabancı bir kişinin yaptığı anatomi sözleşmesinin esası hakkında ilgili yabancı kişinin milli hukuku devreye girmekte ve o hukuk sistemine göre değerlendirmeler yapılmaktadır.

2. Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı ve Anatomi Sözleşmesi İlişkisi

Sağlık hukuku anlamında kendi geleceğini belirleme hakkı, kendi kararlarını verebilecek durumda bulunan hastanın, her türlü etki ve müdahaleden uzak bir şekilde kendi yaşamına ilişkin olarak seçimlerini özgür iradesiyle yapabilmesi imkânını sağlayan ve hukuk

⁹⁷ Bundan sonra MÖHUK şeklinde ifade edilecektir.

⁹⁸ Ayrıca bkz., ALTIPARMAK, Ayşe Kübra, **İngiliz, Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Mirasa Uygulanacak Hukuk**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 137 vd.; GÜVEN, Pelin, “Yabancıların Vasiyetname Yapma Ehliyetine, Vasiyetin Şekline ve Esasına Uygulanacak Hukuk ile Bu Kapsamda Yabancı Gerçek Kişilerin Miras Hakkı”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2006, Cilt: X, S: 1-2, (s. 341-360), s. 343-344.

düzeni tarafından kabul edilen bir hasta hakkıdır⁹⁹. Örneğin hastanın sağlığına ilişkin olarak yapılacak tedaviye yönelik önceden doktor tarafından aydınlatılarak buna rıza göstermesi ya da kendisine uygulanacak tedavinin ne şekilde gerçekleşeceğini belirlemesi imkânı bu kapsamda değerlendirilebilmektedir. Burada hastanın, sağlığı açısından kendi geleceğini belirleyebilmesinde hekimin konuya ilişkin olarak aydınlatmada bulunması son derece önemlidir¹⁰⁰. 2238 Sayılı Kanun'da ölümden sonra cesedini bilimsel araştırmalarda kullanılması için bir yere bırakan kimsenin, konu ile ilgili olarak aydınlatılması gerektiği hususuna ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır¹⁰¹.

Kişinin kendi geleceğini belirlemesi noktasında tartışmaya açık olan kısımlardan biri anatomi sözleşme ile ilgilidir. Şöyle ki, hasta kendi geleceğini belirlerken, “gelecek” ifadesinden maksat onun hayatını devam ettirmesi, yani hayatta olması anlamına geliyorsa, bu noktada anatomi sözleşmesinin değerlendirmeye alınması mümkün değildir. Çünkü anatomi sözleşmesinde kişinin cesedine ilişkin ve onun ölümünden sonra gerçekleşecek bir durum söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte “gelecek” ifadesi geniş yorumlanırsa, kişinin ölümünden

⁹⁹ Hastanın kendi geleceğini belirleme hakkına ilişkin olarak ayrıntılı bilgi için bkz., TACİR, Hamide, **Hastanın Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 107 vd.; TACİR, Hamide, “Hastanın Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı”, **III. Ulusal Sağlık Hukuku “Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı ve Ötanazi” Sempozyumu**, Ed: Hamide Tacir/Aysun Altunkaş, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, (s. 45-57), s. 45 vd. Ayrıca bkz., SUBAŞI, İlhan, **Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü-Aydınlatılmış Onam-Tazminat Sorumluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 33; ONARAN, Bilge, “Hasta Hakları”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2005, Cilt: I, Sayı: 2, (s. 273-323), s. 303 vd.

¹⁰⁰ Bkz., SARIAL, M. Enis, **Sağlararası Organ Nakillerinden Doğan Hukuksal İlişkiler**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1986, s. 56; ŞATIR, Nejdet, **Emsal Kararlar Işığında Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Hekimlerin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 50; ERSÖZ, Kürşat, **Türk İdaresinin Sağlık Hizmetlerinden Kaynaklanan Sorumluluğu**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 15; ÖZCAN, Burcu G./ÖZEL, Çağlar, “Kişilik Hakları-Hasta Hakları Bağlamında Tıbbi Müdahale Dolayısıyla Çıkan Hukuki İlişkide Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğü ve Aydınlatılmış Rızaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi**, Yıl: 2007, Cilt: 10, Sayı: 1, (s. 49-73), s. 66; ORAL, Tuğçe, “Hekimin Aydınlatma ve Hastanın Rızasını Alma Yükümü”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 2011/2, (s. 185-209), s. 190 vd.; JANDA, **2010**, s. 114; TACİR, **2011**, s. 147 vd.

Aydınlatma yükümlülüğü için ayrıca bkz., ERMAN, Hasan, “Hekimin Hukuki Sorumluluğu”, Bülent Davran’a Armağan, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1998, (s. 143-153), s. 146; ZEYTİN, Zafer, “Hasta-Hekim İlişkisinde Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü”, **VIII. Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, 7-8 Ekim 2011**, Ed: Hakan Hakeri/Henning Rosenau, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, (s. 1-35), s. 5 vd.; SEÇER, Öz, “Hekimin Hukuki Sorumluluğu”, **Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2013/1, (s. 107-148), s. 122-123; AKİPEK ÖCAL, Şebnem, “Hastanın Tedaviyi Reddetmesi ve Hekimin Hukuki Sorumluluğu”, **III. Ulusal Sağlık Hukuku “Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı ve Ötanazi” Sempozyumu**, Ed: Hamide Tacir/Aysun Altunkaş, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, (s. 111-124), s. 116-117.

¹⁰¹ Bkz., AYKIN, Aykut Cemil/ÇINARLI, Serkan, **Sağlık Personelinin Hukuki Sorumluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 275 vd.; ÖZGÜL, **2010**, s. 116-117. Hekimin aydınlatma yükümlülüğü için ayrıca bkz., BADUR, Emel, **Tıbbi Müdahaleye Rızanın Özellik Gösterdiği Haller**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 67 vd.

sonra cesedini bilimsel araştırmalar için vermesi onun kendi geleceğini belirleme hakkı kapsamında deđerlendirilebilir¹⁰².

Anatomi sözleşmesi, kişinin kendi geleceğini belirleme hakkı kapsamında değerlendirilebilir. Her hakta olduğu gibi kişinin kendi geleceğini belirleme hakkı da sınırsız değerdir. Kişinin kendi geleceğini belirleme hakkına ilişkin bir düzenleme bulunmadığından, cesedin bilimsel araştırmalarda kullanılmasında hem TMK'nin 23 vd. maddeleri hem de bilimsel araştırmalardaki gelişmeler ve menfaatler de dikkate alınmak suretiyle bu sınır ortaya koyulabilir¹⁰³.

III. ANATOMİ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

A. Vasiyetname Şeklinde Yapılan Anatomi Sözleşmesinin Sona Ermesi

1. Vasiyetnamenin Geri Alınması

Vasiyetname tek taraflı bir hukuki işlem olduğundan dolayı vasiyette bulunan kişi, bu vasiyetnamesinden her zaman geri dönebilir¹⁰⁴. Vasiyetname şeklinde yapılmış olan anatomi sözleşmesinin de her zaman için geri alınması mümkündür¹⁰⁵. Bu geri alma anatomi sözleşmesi açısından ilgili vasiyetnameden sonra yapılacak bir ölüme bağlı tasarrufla olabileceği gibi vasiyetnamenin yok edilmesi suretiyle de ortaya çıkabilir.

a. Vasiyetnamenin Sonradan Yapılan Bir Ölüme Bağlı Tasarruf ile Geri Alınması

Vasiyetnamenin sonradan yapılan bir ölüme bağlı tasarruf ile geri alınmasında ikili bir ayırım yapmak mümkündür. Birincisi sonradan yapılan vasiyetnamenin daha önce yapılan vasiyetnameyi geri aldığını açıkça beyan etmesi durumudur¹⁰⁶. Söz konusu çeşit anatomi sözleşmesi açısından da uygulanabilir. Önceki vasiyetnamesinde ölümünden sonra cesedinin bilimsel araştırmalarda kullanılması için bir kuruma bırakmayı vasiyet eden kişi, sonraki vasiyetnamesinde bundan açıkça vazgeçtiğini belirterek anatomi sözleşmesini geri almış olur. İkincisi ise yapılan sonraki vasiyetnamede, önceki vasiyetnamenin geri alındığına ilişkin açıkça bir belirlemenin olmaması durumudur. TMK'nin 544. maddesinin 1. fıkrasındaki

¹⁰² Bkz., PETEK, 2007, s. 508; AKINCI, 1995, s. 438.

¹⁰³ Bkz., PETEK, 2007, s. 508; ÖZGÜL, 2010, s. 110. Ayrıca bkz., KARABAĞ BULUT, Nil, **Medeni Kanunu 23. Maddesi Kapsamında Kişilik Hakkının Sözleşme Özgürlüğüne Etkisi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 91.

¹⁰⁴ BELGESAY, Mustafa Reşit, **Türk Kanunu Medenisi Şerhi, Üçüncü Kitap Miras**, 4. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1952, s. 29; KAHRAMAN, Zafer, "Önceki Vasiyetnamenin Geri Alınması Beyanı İçeren İkinci Vasiyetnamenin Sonradan Üçüncü Bir Vasiyetname İle Geri Alınması", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2015, Cilt: 2, Özel Sayı, (s. 945-964), s. 947-948; KARTAL, Dilşah Büşra, "Vasiyetnamenin Geri Alınması", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 2018/9, Sayı: 34, (s. 317-339), s. 318-319; GÖNENSAY/BİRSEN, 1963, s. 116; BERKİ, 1975, s. 81; İMRE, 1968, s. 147; ANTALYA, 2021, s. 183; KILIÇOĞLU, 2013, s. 124; ÖZTAN, 2016, s. 222; RUHİ/RUHİ, 2017, s. 34; KOCA, 2018, s. 126.

¹⁰⁵ Bkz., DOĞAN/OKUR, 2021, s. 213.

¹⁰⁶ Bkz., EREN/YÜCER AKTÜRK, 2019, s. 131.

düzenlemenin, böylesi bir durumda uygulanması gerekmektedir. İlgili düzenlemeye göre mirasbırakan, önceki vasiyetnamesini ortadan kaldırmaksızın yeni bir vasiyetname yaparsa, kuşkuyla yer bırakmayacak surette önceki vasiyetnameyi tamamlamadıkça, sonraki vasiyetname onun yerini alır. Anatomi sözleşmesi açısından sonraki yapılan vasiyetnamenin, önce yapılan vasiyetnameyi ne şekilde tamamlayabileceği sorusu akla gelebilir. Kanaatimizce anatomi sözleşmesi açısından önceki vasiyetname ile sonraki vasiyetnamenin birbirini tamamlaması pek mümkün değildir. Çünkü anatomi sözleşmesiyle birlikte mirasbırakan zaten cesedinin tamamını bir kuruma bırakmıştır ve “*cesedin bırakılması*” işlemine ilişkin tamamlanması gerekli herhangi bir durum kalmamıştır. Bununla birlikte ilk vasiyetnamede cesedini bıraktığını belirtip yaptığı ikinci vasiyetnamede de bu davranışı sebebiyle adının bir amfi ya da laboratuvara verilmesini istemiş olabilir.

Organ veya doku bağışına ilişkin sonradan yapılan bir ölüme bağlı tasarruf ise niteliği uygun düştüğü ölçüde -şayet ceset üzerinde bilimsel araştırmanın yapılmasına engel bir durum oluşturmuyorsa- yine bu kapsamda değerlendirilebilir.

b. Vasiyetnamenin Yok Edilmesi

Vasiyetnamelerin geri alınmasına ilişkin bir diğer imkân vasiyetnamenin yok edilmesidir. TMK'nin 543. maddesinin 1. fıkrasına göre mirasbırakan yok etme suretiyle vasiyetnamesini geri alabilmektedir. Vasiyetnamenin yok edilmesinden maksat, onun okunamayacak hâle gelmesi ve içeriğinin artık tespit edilemeyecek olmasıdır¹⁰⁷. Yakma, yırtma, karalama vb. şekillerde yok edilme söz konusu olur¹⁰⁸. Resmi vasiyetnamede, vasiyetnamenin yok edilmiş olması için bütün örneklerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir¹⁰⁹.

Anatomi sözleşmesinin, yok edilmek suretiyle ortadan kaldırılması mümkündür. Anatomi sözleşmesini vasiyetname şeklinde yapan kimse, onu yırtmak, yakmak veya karalamak suretiyle yok edebilir.

2. Vasiyetnamenin Yok Olması

Vasiyetname, vasiyetnamenin yok olması ile birlikte ortadan kalkar. Vasiyetnamenin yok olmasında, vasiyette bulunanın vasiyetnameyi geri alma niyeti bulunmamaktadır¹¹⁰. Burada özellikle üçüncü bir kişinin yapmış olduğu bir fiil sebebiyle vasiyetname yok

¹⁰⁷ Bkz., GÖNENSAY/BİRSEN, 1963, s. 117; İMRE, 1968, s. 155.

¹⁰⁸ Bkz., ARKAN SERİM, Azra, “Vasiyetnameden Dönme”, *Legal Hukuk Dergisi*, Yıl: 2016, Cilt: 14, Sayı: 162, (s. 2993-3003), s. 2998; İMRE, 1968, s. 155; KILIÇOĞLU, 2013, s. 125-126; ÖZTAN, 2016, s. 226; ANTALYA, 2021, s. 185; KARTAL, 2018, s. 326;

¹⁰⁹ Bkz., RUHİ/RUHİ, 2017, s. 35; ÖZTAN, 2016, s. 226. Ayrıca bkz., ARKAN SERİM, 2016, s. 2998-2999. Konuya ilişkin doktrindeki farklı görüşler için ayrıca bkz., KARTAL, 2018, s. 327 vd.

¹¹⁰ Bkz., DURAL/ÖZ, 2021, s. 112.

olmaktadır. TMK'nin 543/II fıkrasındaki düzenleme de dikkate alındığında, her ne kadar vasiyetname yok olsa da vasiyette bulunanın geri alma niyetinin olmadığı ve vasiyetin içeriğinin aynen ve tamamen belirlenebildiği durumlarda vasiyetname ayakta tutulur¹¹¹.

Vasiyetname şeklinde yapılan anatomi sözleşmesinin yok olması mümkündür. Bu noktada vasiyetnamenin yok olmasına ilişkin TMK'de düzenlenen hükümlerin, vasiyetname şeklinde yapılan anatomi sözleşmesine uygulanması gündeme gelir. Burada önemli olan vasiyetnamenin yok olması durumunda bedeninin ölümünden sonra bir kuruma bırakılması iradesinin, vasiyetnamenin içeriğinden aynen ve tamamen belirlenip belirlenemeyeceğidir.

B. Miras Sözleşmesi Şeklinde Yapılan Anatomi Sözleşmesinin Sona Ermesi

1. Miras Sözleşmesinin Tarafların Anlaşmasıyla Sona Ermesi

Türk Medeni Kanunu'nun 546. maddesinin 1. fıkrasına göre miras sözleşmesi, tarafların yazılı anlaşmasıyla her zaman ortadan kaldırılabilir. Miras sözleşmesinin tarafları, her ne kadar miras sözleşmesi resmi vasiyetname şeklinde yapılıyor olsa bile, adi yazılı şekilde miras sözleşmesine son verme sözleşmesini akdetmek suretiyle, var olan miras sözleşmesini sona erdirebilirler. Son verme sözleşmesi, miras sözleşmesinin tamamını kapsayabileceği gibi sadece belli tasarrufları da ortadan kaldırabilir¹¹².

Miras sözleşmesi şeklinde yapılmış olan anatomi sözleşmesi, tarafların yapacağı bir son verme sözleşmesi ile ortadan kaldırılabilir. Bununla birlikte miras sözleşmesinin içinde yer alan ve kişinin ölümünden sonra bedeninin bilimsel çalışmalarda kullanılmasına izin veren bir kaydın da kısmi son vermeye konu olması mümkündür.

2. Mirasbırakanın Miras Sözleşmesine Aykırı Düşen Tasarrufları

Türk Medeni Kanunu'nun 527. maddesine göre mirasbırakan, miras sözleşmesinde yapmış olduğu tasarruflara aykırı hareket edebilmektedir. Böylesi bir durumun varlığı halinde, miras sözleşmesinin ortadan kalması gündeme gelebilmektedir.

Anatomi sözleşmesi açısından durum değerlendirildiğinde, bedenini bir kuruma veren kişinin daha sonradan başka bir kurum ile sözleşme yapması durumunda, ilk tasarrufa aykırı hareket edildiği söylenebilir. Kanaatimizce organ veya doku nakli için sonradan yapılan bir başka vasiyetname ile gerçekleşecek olan organ veya doku nakli sonunda artık cesedin bilimsel araştırmalarda kullanılması imkânı da ortadan kalkıyorsa bu tür miras sözleşmesine aykırı düşen bir tasarruf, anatomi sözleşmesini de ortadan kaldırmaktadır.

¹¹¹ Bkz., İMRE, 1968, s. 158; ANTALYA, 2021, s. 185; KOCA, 2018, s. 128.

¹¹² Bkz., DURAL/ÖZ, 2021-Miras, s. 117.

C. Ölüme Bağlı Tasarrufların İptali

TMK'nin 557. maddesinde ölüme bağlı tasarrufların iptali sebepleri sayılmaktadır. Anatomi sözleşmesi bakımından söz konusu durumların uygulanabilirliği değerlendirilmelidir.

Mirasbırakan, bir ölüme bağlı tasarruf yaparken, ölüme bağlı tasarruf yapma ehliyetine sahip değilse, tasarrufun iptali gündeme gelir. Anatomi sözleşmesinde de vasiyetname ya da miras sözleşmesi yapma ehliyeti olmayan bir kişinin cesedini bilimsel araştırmalar için vermesi durumunda, anatomi sözleşmesinin iptali söz konusu olmaktadır.

İradeyi sakatlayan hallerin varlığında ölüme bağlı tasarrufların iptali gündeme gelir. Yanılma ve aldatmada, vasiyetnamelerde ve miras sözleşmelerinde ayrıma gidilmekle¹¹³ birlikte irade sakatlıklarının varlığı, anatomi sözleşmesinin de iptali sebebini doğurmaktadır.

Ölüme bağlı tasarrufun içeriği, bağlandığı koşullar veya yüklemelerin hukuka veya ahlâka aykırı olması iptal sebepleri arasında sayılmaktadır. Anatomi sözleşmesi açısından cesedin, para veya bir menfaat karşılığı kuruma bırakılması ya da koşul veya yüklemenin maddi bir menfaat olarak belirlenmesi, anatomi sözleşmesinin iptali sonucunu doğurur.

Ölüme bağlı tasarrufların, TMK'de belirtilen şekillerde yapılmaması durumunda, bunların iptali söz konusu olur. Sağlararası tasarruflardan farklı olarak ölüme bağlı tasarruflarda şekle aykırılık iptal yaptırımını ortaya çıkarmaktadır¹¹⁴. Anatomi sözleşmesi şekle aykırı olarak yapılmışsa, onun iptali istenebilir. Bu noktada daha önce de belirtildiği gibi anatomi sözleşmesinde, vasiyetname ve miras sözleşmesine ilişkin şekil kurallarına dikkat edilmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Ölüm kişiliği sona erdiren hukuki bir olaydır. Ölümden sonra kişinin vücudunun ne olacağına ilişkin bir belirleme yapması mümkündür. Bu belirlemelerden bir tanesi kişinin vücudunun bilimsel araştırmalarda kullanılmak üzere bir kuruma bırakılmasıdır. 2238 Sayılı Kanun ile Yönetmelikte konuya ilişkin düzenleme ve ayrıntılara yer verilmektedir.

Kişi, düzenleyeceği bir ölüme bağlı tasarrufla ölümünden sonra vücudunun bilimsel inceleme ve araştırmalarda kullanılmasına rıza gösterebilir. Yapılacak olan ölüme bağlı tasarruf ile cesedin bilimsel inceleme ve araştırmalarda kullanılmak üzere bir kuruma bırakılmasına genel olarak anatomi sözleşmesi adı verilmektedir. Anatomi sözleşmesiyle özellikle tıp fakültelerindeki kadavra ihtiyacı karşılanmaktadır. Bu ihtiyaç yurtiçinden ya da yurtdışından

¹¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz., DURAL/ÖZ, 2021-Miras, s. 226 vd.

¹¹⁴ Bkz., DURAL/ÖZ, 2021-Miras, s. 230.

temin edilecek kadavrularla sağlanmaktadır. Anatomi sözleşmesinin konusu vasiyet edilmiş cesetler olabileceği gibi belirli kriterlere dikkat edilmesi kaydıyla sahihsiz cesetler de olabilir.

Anatomi sözleşmesiyle cesedin bir kuruma bırakılması karşılığında herhangi bir maddi menfaatin elde edilmesi yasaktır. Bir başka ifadeyle cesedin bilimsel araştırmalar için vasiyet edilmesi ücret karşılığında yapılamaz; aksi durumda ahlaka ve adaba aykırı olduğundan dolayı yapılan işlem hükümsüz sayılır.

Cesedin bilimsel inceleme ve araştırmalarda kullanılması için bırakılmasına vasiyette bulunan kişi karar verebileceği gibi bazı hâllerde yakınları da bunu gerçekleştirebilmektedir. Doktrinde farklı görüşler bulunmakla birlikte kanaatimizce cesedin, ölenin yakınları tarafından bilimsel araştırmalarda kullanılmak üzere rıza gösterilmesinde kanunun göstermiş olduğunun takip edilmesi uygun olacaktır.

Cesedin bir kuruma bırakılması yapılacak bir ölüme bağlı tasarruf ile gündeme gelir. Şekli anlamda ölüme bağlı tasarruflardan olan vasiyetname veya miras sözleşmesiyle bunu gerçekleştirmek mümkündür. Bu açıdan kişinin, vasiyetname ve miras sözleşmesine ilişkin ehliyet ve şekil şartlarına uygun hareket etmesi gerekir.

Anatomi sözleşmesinin sona ermesi mümkündür. Niteliği uygun düştüğü ölçüde vasiyetname ve miras sözleşmesi için geçerli olan sona erme hâlleri, anatomi sözleşmesi için de uygulanır. Ayrıca ölüme bağlı tasarrufların iptaline sebep olan durumlar da anatomi sözleşmesi bakımından gündeme gelebilir.

KAYNAKÇA

AKKANAT, Halil, **Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004.

AKINCI, Şahin, “Türk Özel Hukuku’nda Cesetten Yapılan Organ Nakilleri ve Bu Konuda Gerçekleştirilmesi Düşünölen Yeni Düzenlemeler”, **Halil Cin’e Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1995, s. 427-448.

AKINCI, Şahin, **Türk Özel Hukukunda İnsan Kökenli Biyolojik Madde (Organ-Doku) Nakli Kavramı ve Bundan Doğan Hukuki Sorumluluk**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.

AKINCI, Şahin, “Organ Nakillerini Güçleştiren Hukuki Problemler ve Bazı Çözüm Önerileri”, Sağlık Hukuku Sempozyumu (Erzincan 15-16 Mayıs 2006), Yayına Hazırlayanlar: Cem Baygın/Metin Uçar/Yusuf Büyökyay, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 65-78.

AKINTÖRK, Turgut, **Eşya Hukuku**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2009.

AKİPEK, Jale G., Türk Medenî Hukuku, Birinci Cilt Başlangıç Hükümleri-Şahsın Hukuku, İkinci Cüz Şahsın Hukuku, İstiklâl Matbaası, Ankara, 1961.

AKİPEK ÖCAL, Şebnem, “Hastanın Tedaviyi Reddetmesi ve Hekimin Hukuki Sorumluluğu”, III. Ulusal Sağlık Hukuku “Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı ve Ötanazi” Sempozyumu, Ed: Hamide Tacir/Aysun Altunkaş, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 111-124.

AKSOY DURSUN, Sanem, Eşya Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012.

ALTAŞ, Hüseyin, Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri (TMK m. 1-7), Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.

ALTIPARMAK, Ayşe Kübra, İngiliz, Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Mirasa Uygulanacak Hukuk, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

ANTALYA, O. Gökhan, Miras Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2021.

ANTALYA, O. Gökhan/TOPUZ, Murat, Medeni Hukuk, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2021.

ARBEK, Ömer, Miras Hukukunda Ölüme Bağlı İşlemlerde İrade Serbestisi Sınırları ve Müeyyidesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.

ARKAN SERİM, Azra, “Vasiyetnameden Dönme”, Legal Hukuk Dergisi, Yıl: 2016, Cilt: 14, Sayı: 162, s. 2993-3003.

ARPAÇI, Abdülkadir, Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler), Beta Basım Yayım Dağıtım, B.2, İstanbul, 2000.

ATAAY, Aytekin, “Vücut (Beden) ve Cesed Üzerindeki Haklar”, Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl: 1996/20, s. 25-29.

ATABEK, Reşat, “İnsan Vücudu Üzerinde Tasarruflar”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Yıl: 1935, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 188-195.

ATAMER, Yeşim M., “Ölüden Organ Naklinin Beraberinde Getirdiği Bazı Hukuki Sorunlar”, Aysel Çelikel’e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl: 1999-2000, Cilt: 19, Sayı: 1-2, s. 115-159.

AYİTER, Nuşin, “Şahsiyet Hakları Açısından Organ Nakli”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl: 1968, Cilt: 25, Sayı: 1-2, s. 137-144.

AYİTER, Nuşin, “Organtransplantation Als Privatrechtliches Problem”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 1975, Cilt: 32, Sayı: 1-4, s. 173-184.

AYKIN, Aykut Cemil/ÇINARLI, Serkan, **Sağlık Personelinin Hukuki Sorumluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

BADUR, Emel, **Tıbbi Müdahaleye Rızanın Özellik Gösterdiği Haller**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

BAYRAKTAR, Köksal; “Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun”a İlişkin Düşünceler”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, Yıl: 1979, Cilt:1, Sayı: 2, s. 15-22.

BELGESAY, Mustafa Reşit, **Türk Kanunu Medenisi Şerhi I, Umumî Esaslar Şahsın Hukuku**, M. Sadık Kağıtçı Matbaası, İstanbul, 1945.

BELGESAY, Mustafa Reşit, **Türk Kanunu Medenisi Şerhi, Üçüncü Kitap Miras**, 4. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1952.

BERKİ, Şakir, **Miras Hukuku**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975.

BITON SERDAROĞLU, Erika, “Ölüden Organ Nakli- Ölüm Anının Tespitinin Önemi-Ölen Kişinin Vücut Parçaları Üzerinde Tasarruf ve Naaş Üzerinde Hakka İlişkin Bazı Düşünceler”, **Legal Hukuk Dergisi**, Yıl: 2018, Cilt: 16, Sayı: 182, s. 663-694.

BİLGİN, A. Arif, **Hayat İçin Elzem Organların Naklinde Başlıca Hukukî Problemler ve Çözüm Yolları Üzerinde Bir Deneme**, İstanbul Barosu Mecmuası Eki, İstanbul, 1968.

BOZOKLAR, Cemal Ata, “Organ Alma Hakkı ve Hukuk”, **Uluslararası II. Sağlık Hukuku Sempozyumu (13-14 Kasım 2009)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 253-260.

BROX, Hans/WALKER, Wolf-Dietrich, **Erbrecht**, Verlag Franz Vahlen, 27. Aufl., München, 2016.

BUCHER, Andreas, **Natürliche Personen und Persönlichkeitsschutz**, 4. Aufl., Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2009.

BRÜCKNER, Christian, **Das Personenrecht des ZGB**, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich, 2000.

CİHAN, Hulki, “Ölmüş Vericiden Organ ve Doku Nakline İlişkin Hukuki Esaslar”, **Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2015, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 89-97.

- DEMİR**, Mehmet, “Hasta Tasarrufları ve Tıbbi Kayıt: Alman Hukukunda Konuya İlişkin Yasal Düzenleme”, **Ankara Barosu III. Sağlık Hukuku Kurultayı (7-8 Mayıs 2010)**, Koza Matbaacılık, Ankara, 2011, s. 599-612.
- DOĞAN**, Murat: “Ölü Vericiden Organ ve Doku Nakli”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Organ ve Doku Naklinde Hukukî ve Cezaî Sorunlar Paneli (15 Mart 2019)**, Ed: Murat Doğan/Cahid Doğan, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 135-146.
- DOĞAN**, Murat/OKUR, Sinan, “Cesedin Bilimsel İnceleme ve Araştırmalarda Faydalanılmak Üzere Vasiyet Edilmesi”, **IV. Uluslararası Tıp Hukuku Kongresi Bildiri Kitabı Cilt-I**, Ed. Hakan Hakeri/Cahid Doğan, Aristo Yayınevi, İstanbul, 2021, s. 197-219.
- DURAL**, Mustafa, **Türk Medenî Hukukunda Gerçek Kişiler**, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1987.
- DURAL**, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan, **Türk Özel Hukuku-Kişiler Hukuku (Cilt II)**, 22. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021.
- DURAL**, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan, **Türk Özel Hukuku-Miras Hukuku (Cilt IV)**, 17. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021.
- EGGER**, August, **İsviçre Medeni Kanunu Şerhi, Giriş ve Kişinin Hukuku (Md. 1-10)**, Çev: Vof Çernis, Yeni Cezaevi Basımevi, Ankara, 1947.
- ERBAYRAKTAR**, Burcu, **Güvenli Elektronik İmza**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- EREN**, Fikret/YÜCER AKTÜRK, İpek, **Türk Miras Hukuku**, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019.
- ERMAN**, Hasan, “Hekimin Hukuki Sorumluluğu”, **Bülent Davran’a Armağan**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1998, s. 143-153.
- ERSÖZ**, Kürşat, **Türk İdaresinin Sağlık Hizmetlerinden Kaynaklanan Sorumluluğu**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- ERTİN**, Hakan, “Organ Bağışı ve Transplantasyon Tıbbı: Etik Çerçeve ve Çözüm Tartışmaları”, **İş Ahlakı Dergisi**, Yıl: 2014, Cilt: 7, Sayı: 2, s. 91-120.
- ESCHER**, Arnold, **Medeni Kanun Şerhi-Miras Hukuku (Madde: 457-640)**, Çev: Sabri Şakir Ansay, Yeni Cezaevi Basımevi, Ankara 1949.

FORKEL, Hans, “İnsan Vücudunun Parçaları Üzerinde Hukuki Tasarruflar”, Çev: Enis Açar, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 1976/3, s. 404-408.

GENÇCAN, Ömer Uğur, **4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu Yorumu (1. Cilt)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

GÖNEN, Doruk, **El Yazılı Vasiyetname**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2007.

GÖNENSAY, Samim/**BİRSEN**, Kemaleddin, **Miras Hukuku**, 2. Baskı, Ahmed Said Matbaası, İstanbul, 1963.

GUTZWILLER, Max, **Schweizerisches Privatrecht, Zweiter Band-Einleitung und Personenrecht**, Verlag von Helbing & Lichtenhahn, Basel und Stuttgart, 1967.

GÜNAY, Erhan, **Miras Hukukunda Ölüme Bağlı Tasarrufların İptali Davaları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

GÜRBÜZ, Nagehan, **Biyotıp Hukukunda İnsan Onuru**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014.

GÜVEN, Pelin, “Yabancıların Vasiyetname Yapma Ehliyetine, Vasiyetin Şekline ve Esasına Uygulanacak Hukuk ile Bu Kapsamda Yabancı Gerçek Kişilerin Miras Hakkı”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2006, Cilt: X, Sayı: 1-2, s. 341-360.

HATEMİ, Hüseyin, **Miras Hukuku**, 5. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014.

HAUSHEER, Heinz/**AEBI-MULLER**, Regina E., **Das personenrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches**, 3. Aufl., Stämpfli Verlag AG, Bern, 2012.

HAVUTCU, Ayşe, “Hasta Hakları ve Hasta Tasarrufu”, **M. İlhan Ulusan’a Armağan-Cilt III**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 401-417.

HELVACI, Serap, **Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001.

HELVACI, Serap, **Gerçek Kişiler**, 8. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2017.

HUBMANN, Heinrich, **Das Persönlichkeitsrecht**, 2. Aufl., Böhlau Verlag, Köln, 1967.

HURLIMANN-KAUP, Bettina/ **SCHMID**, Jörg, **Einleitungsartikel des ZGB und Personenrecht**, 3. Aufl., Schulthess Juristische Medien AG, Zürich, 2016.

İŞIKTAÇ, Yasemin, “İnsanın Bedeni Üzerindeki Hakları”, **Dönüşen Toplum-Dönüşen Hukuk I: Metamorfoz**, Ed: Yasemin Işıқтаç, Sümer Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 41-72.

İMAMOĞLU, S. Hülya, “Hasta Vasiyetine İlişkin Bazı Meseleler”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2016, Cilt: 65, Sayı: 1, s. 199-230.

İMAMOĞLU, S. Hülya, “Hasta Vasiyeti”, **III. Ulusal Sağlık Hukuku “Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı ve Ötanazi” Sempozyumu**, Ed: Hamide Tacir/Aysun Altunkaş, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 125-152.

İMRE, Zahit, **Türk Miras Hukuku**, 2. Baskı, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1968.

İMRE, Zahit/ERMAN, Hasan, **Miras Hukuku**, 10. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2014.

İNAN, Ali Naim/ERTAŞ, Petek/ALBAŞ, Hakan, **Miras Hukuku**, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

JANDA, Constanze, **Medizinrecht**, UVK Verlagsgesellschaft mbH, Konstanz, 2010.

KAHRAMAN, Zafer, “Önceki Vasiyetnamenin Geri Alınması Beyanı İçeren İkinci Vasiyetnamenin Sonradan Üçüncü Bir Vasiyetname ile Geri Alınması”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2015, Cilt: 2, Özel Sayı, s. 945-964.

KÄLIN, Oliver, **Der Sachbegriff im schweizerischen ZGB**, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich, 2002.

KALKAN, Arif, “İnsan Cesedi Üzerinde Bilimsel Araştırma Yapılması”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Organ ve Doku Naklinde Hukukî ve Cezaî Sorunlar Paneli (15 Mart 2019)**, Ed: Murat Doğan/Cahid Doğan, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 129-134.

KAPTANOĞLU, Ayşegül Yıldırım, “Organ Nakli; Uygulama ve Sorunlar”, **Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Uluslararası II. Sağlık Hukuku Sempozyumu (13-14 Kasım 2009)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 223-229.

KARABAĞ BULUT, Nil, **Medeni Kanunu 23. Maddesi Kapsamında Kişilik Hakkının Sözleşme Özgürlüğüne Etkisi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014.

KARAUZ, Ağâh Kürşat, “Kişilik Hakkı Bağlamında Cesedin Defnedileceği Yere Kim Karar Verir?”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2018, Cilt: 9, Sayı: 1, s. 349-369.

KARTAL, Dilřah Būřra, “Vasiyetnamenin Geri Alınması”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 2018/9, Sayı: 34, s. 317-339.

KAYAK, Sevgi, “Türk Hukukunda Sözlü Vasiyetname”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Yıl: 2000, Cilt: LVIII, Sayı: 1-2, s. 189-220.

KILIÇOĞLU, Ahmet, “Organ ve Doku Alınmasının Hukuksal Yönleri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl: 1991/2, s. 246-265.

KILIÇOĞLU, Ahmet M., **Miras Hukuku**, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013.

KILIÇOĞLU, Ahmet M., **Medeni Hukuk**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.

KILIÇOĞLU YILMAZ, Kumru, “Resmi Vasiyetname”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl: 2017/133, s. 369-392.

KİPP, Theoder/COING, Helmut, **Erbrecht**, 13. Aufl., J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1978.

KOCA, Ömerhan, **Roma Hukuku’nda ve Türk Hukuku’nda Ölüme Bağlı Tasarruflar**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip, **Miras Hukuku**, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1987.

KOYUNCU, Ferhat, **Sözlü Vasiyetname**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

KÖK, Ahmet Nezih, “Organ ve Doku Nakillerinde Yaşanılan Güçlükler”, **Uluslararası II. Sağlık Hukuku Sempozyumu (13-14 Kasım 2009)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 209-222.

KÖPRÜLÜ, Bülent, **Miras Hukuku Dersleri**, 2. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1985.

KURT, Ekrem, “Organ Naklinde Modeller”, **Uluslararası II. Sağlık Hukuku Sempozyumu (13-14 Kasım 2009)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 239-252.

LANZRATH, Sascha, **Patientenverfügung und Demenz**, Bonner Schriften zu Medizin, Recht und Gesundheitsethik-Band 1, LIT Verlag, Berlin, 2016.

LARENZ, Karl/WOLF, Manfred, **Allgemeiner Teil Des Bürgerlichen Rechts**, 9. Aufl., Verlag C.H. Beck, München, 2004.

MEIER-HAYOZ, Arthur, **Berner Kommentar, Band IV: Sachenrecht, 1. Abteilung-Das Eigentum 1. Teilband-Systematischer Teil und Allgemeine Bestimmungen Art. 641-654 ZGB**, Verlag Stämpfli & Cie AG, Bern, 1981.

MEMİŐ, Tekin, **Fikrî Hukuk Bakımından İnternet Ortamında Müzik Sunumu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002.

OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe, **Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)**, 14. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014.

OĞUZMAN, M. Kemal/BARLAS, Nami, **Medenî Hukuk**, 27. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

OKTAY ÖZDEMİR, Saibe, “Türk Hukukunda Resmi Vasiyetnamelerde Tanıkların Beyan Edecekleri Hususlar ve Karma Vasiyetnamelerin Geçerliliği”, **M. İlhan Ulusan’a Armağan-Cilt III**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 535-554.

OKTAY ÖZDEMİR, Saibe, “Ölüm Anının Belirlenmesi ve Beyin Ölümü ile Ölüm Anı Arasındaki Sürece İlişkin Hukuki Durum”, **Necla Giritlioğlu’na Armağan**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 443-461.

ONARAN, Bilge, “Hasta Hakları”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2005, Cilt: I, Sayı: 2, s. 273-323.

ORAL, Tuğçe, “Hekimin Aydınlatma ve Hastanın Rızasını Alma Yükümü”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 2011/2, s. 185-209.

ÖZBİLEN, Arif Barış, **İnsan Kökenli Biyolojik Maddelere İlişkin Hukukî İşlemler**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011.

ÖZCAN, Burcu G./ÖZEL, Çağlar, “Kişilik Hakları-Hasta Hakları Bağlamında Tıbbi Müdahale Dolayısıyla Çıkan Hukuki İlişkide Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğü ve Aydınlatılmış Rızaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi**, yıl: 2007, Cilt: 10, Sayı: 1, s. 49-73.

ÖZEL, Çağlar, “Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi ve Ceset Üzerindeki Hakka İlişkin Bazı Düşünceler”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2002, Cilt: 51, Sayı: 1, s. 43-77.

ÖZGÜL, Mehmet Emin, **Yeni Tıbbi Yöntemlerin Hukuka Uygunluğu**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010.

ÖZSUNAY, Ergun, **Gerçek Kişilerin Hukukî Durumu**, 3. Baskı, Sulhi Garam Matbaası, İstanbul, 1977.

ÖZTAN, Bilge, **Şahsın Hukuku-Hakiki Şahıslar**, 10. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001.

ÖZTAN, Bilge, **Miras Hukuku**, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014.

ÖZÜARI, N. Ruhi, “Vasiyet ve Tatbikatı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 1966/3, s. 520-528.

PALANDT, Otto, **Bürgerliches Gesetzbuch**, 76. Aufl., C.H. Beck, München, 2017.

PARLAK, Şafak, “Organ Bağışı ve Organ Naklinde Ortaya Çıkan Sorunlar”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl: 2009/83, s. 189-222.

PETEK, Hasan, “İnsan Cesedi Üzerinde Bilimsel Araştırmalar Yapılması”, **Organ ve Doku Naklinde Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Sorunları I. Uluslararası Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Kongresi Bildiri Kitabı**, İstanbul, 2007, s. 503-523.

PETEK, Hasan, **Kişilik Değerlerinin Ölümden Sonra Korunması**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

PRÜTTİNG, Hanns, **Sachenrecht**, 37. Aufl., C.H. Beck, Köln, 2020.

RUHİ, Canan/RUHİ, Ahmet Cemal, **Vasiyetname ve Miras Sözleşmesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

SARIAL, M. Enis, **Sağlararası Organ Nakillerinden Doğan Hukuksal İlişkiler**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1986.

SAVAŞ, Abdurrahman, “İnternet Ortamında Yapılan Tek Taraflı Hukuki İşlemler ve Özellikle Elektronik Vasiyetname”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2007, Cilt: 15, Sayı: 2, s. 51-91.

SAYMEN, Ferit H., **Türk Medenî Hukuku-Cilt II Şahsın Hukuku**, İstanbul, 1948.

SCHMID, Jörg/HURLIMANN-KAUP, Bettina, **Sachenrecht**, 2. Aufl., Schulthess Juristische Medien AG, Zürich, 2003.

SCHMOECKEL, Mathias, **Erbrecht**, 2. Aufl., Nomos Verlagsgesellschaft, Baden, 2010.

SEÇER, Öz, “Hekimin Hukuki Sorumluluğu”, **Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2013/1, s. 107-148.

SEROZAN, Rona, **Medeni Hukuk (Genel Bölüm/Kişiler Hukuku)**, 6. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015.

SEROZAN, Rona/ENGİN, Baki İlkay, **Miras Hukuku**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

SERT, Selin/CİHAN, Ali Hulki, **Türk Medeni Hukukunda Organ ve Doku Nakline İlişkin Bazı Hukuki Sorunlar Üzerine Bir Deneme**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2013.

STEIGLEDER, Klaus, “Der Tod des Menschen als komplexes Phänomen – Die Unterscheidung von Todesbegriffen und ihre moralische Relevanz”, **Hirntod und Organtransplantation**, de Gruyter, New York, 1998, s. 57-63.

SUBAŞI, İlhan, **Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü-Aydınlatılmış Onam-Tazminat Sorumluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

ŞATIR, Nejdet, **Emsal Kararlar Işığında Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Hekimlerin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

TABANLIOĞLU, Ahmet/TENEKECİ, Mehmet Emin/ÇALIŞKAN, Süleyman Ali/NACAR, Mehmet Akif, “Veraset Sistemine Yenilikçi Bir Yaklaşım: e-Vasiyet Servisi”, <http://ab.org.tr/ab15/bildiri/363.pdf>, (erişim tarihi: 22.01.2018), s. 1-5.

TACİR, Hamide, **Hastanın Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011.

TACİR, Hamide, “Hastanın Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı”, **III. Ulusal Sağlık Hukuku “Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı ve Ötanazi” Sempozyumu**, Ed: Hamide Tacir/Aysun Altunkaş, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 45-57.

TAŞKIN, Ahmet, **Organ ve Doku Nakillerinde Hekimin Cezai Sorumluluğu**, Adil Yayınevi, Ankara, 1997.

TURAN, Gamze, **Ölüme Bağlı Tasarrufların Hükümsüzlüğü**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009.

ÜNVER, Yener/KAYA, Suzan, **Alman Tıp Hukukunda Hasta Talimatı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, **Türk Medenî Hukuku Cilt I-Cüz 2-Şahsın Hukuku**, 6. Baskı, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1963.

YAVUZ, Cevdet/**TOPUZ**, Murat, “Resmi Vasiyetnamede Düzenleme Şekli (Okuma Yazma Bilen ve Bilmeyenlerin Vasiyetname Düzenleme Şekilleri Arasındaki Farklılıklar Bağlamında MK. Madde 534 ve 535’in Değerlendirilmesi)”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Yıl: 2017/7, s. 1145-1161.

YILDIRIM, Abdulkerim, “Sözlü Vasiyetname”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 2014/5, Sayı: 16, s. 209-227.

ZEVKLİLER, Aydın, **Kişiler Hukuku-Gerçek Kişiler**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1981.

ZEYTİN, Zafer, “Hasta-Hekim İlişkinde Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü”, **VIII. Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, 7-8 Ekim 2011**, Ed: Hakan Hakeri/Henning Rosenau, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 1-35.